

Kaznenopravni aspekti trgovanja ljudima

Stepčić, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:086534>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za kazneno pravo

Petra Stepčić

**KAZNENOPRAVNI ASPEKTI TRGOVANJA
LJUDIMA**

Diplomski rad

Mentor: prof.dr.sc. Leo Cvitanović

Zagreb, siječanj 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Petra Stepčić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Petra Stepčić, v.r

SAŽETAK:

Trgovanje ljudima jedan je od gorućih problema današnjice koji pogađa sve države svijeta. Ne postoji jedinstveni profil potencijalne žrtve već to mogu biti žene, djeca kao i muškarci. Najčešći uzroci zbog kojih neka osoba potencijalno može postati žrtvom trgovine ljudima su siromaštvo, nasilje u obitelji, niska razina obrazovanja, loši radni uvjeti i migracija u drugu zemlju u potrazi za boljim životom. Trgovanje ljudima odvija se u nekoliko stadija; najprije se vrbuje žrtvu a kada se zadobije njezino povjerenje u pravilu se započinje s transportom žrtve u određenu zemlju. Nakon toga slijedi eksploatacija žrtve i uspostavljanje kontrole nad njom. Ljudima se trguje najviše radi seksualnog iskorištavanja i prisilnog rada, a osim toga i radi trgovine organima, prisilnih brakova i ostalih oblika iskorištavanja žrtava kao što su prosjačenje i prisilne kriminalne aktivnosti. Krajem prošlog stoljeća međunarodna zajednica prepoznala je problem trgovine ljudima te su u svrhu rješavanja istog usvojene razne Konvencije, Protokoli i Direktive. Republika Hrvatska je pravne stečevine međunarodnog prava uspješno implementirala u svoje zakonodavstvo, iako još uvijek ne postoji jedinstveni zakon koji regulira sva pitanja o suzbijanju trgovine ljudima. Kazneno djelo trgovanja ljudima regulirano je člankom 106. Kaznenog zakona.

Ključne riječi: trgovanje ljudima, seksualno iskorištavanje, trgovanje djecom, prisilni rad, trgovina organima, Palermo protokol

SUMMARY:

Trafficking in human beings is one of the world's top burning issues that has affected every country around the globe. There is no single profile of a potential victim; women, children and men are equally put at risk. The prevailing reasons that can lead to a person becoming a victim of human trafficking are poverty, domestic violence, poor education, bad working conditions and migration to another country in a search for a better life. Human trafficking is a process that takes in several stages, at first the victims are recruited and after having gained their trust they are mostly transported to the destination country. This is followed by the exploitation of the victims and imposing control on them. Humans are mainly trafficked for sexual exploitation and forced labor, organ trafficking, forced marriages and other forms of exploitation such as begging and forced criminal activities. At the end of the last century, the international community recognized the problem of human trafficking, and consequently various Conventions, Protocols and Directives were adopted in order to solve it. The Republic of Croatia has successfully implemented the legal acquis of international law into its legislation, although there is still no single statute that regulates all issues on combating human trafficking. The criminal offense of human trafficking is regulated by Article 106 of the Criminal Code.

Key words: human trafficking, sexual exploitation, trafficking in children, forced labour, organ trafficking, Palermo protocol

SADRŽAJ

UVOD	1
1. TRGOVANJE LJUDIMA – OPĆENITO	2
<i>a. Pojam trgovanja ljudima</i>	2
<i>b. Elementi trgovanja ljudima</i>	3
<i>c. Razlika između trgovanja i krijumčarenja ljudi</i>	4
2. UZROCI, ŽRTVE I POČINITELJI	5
<i>a. Uzroci</i>	5
<i>b. Tko su počinitelji?</i>	6
<i>c. Tko su žrtve?</i>	9
3. STADIJI I SVRHA TRGOVANJA LJUDIMA	12
<i>a. Stadiji trgovanja ljudima</i>	12
i. Prvi stadij – Vrbovanje žrtava	12
ii. Drugi stadij – transport žrtava do određene zemlje	13
iii. Treći stadij – eksploatacija i kontrola žrtava	14
<i>b. Svrha trgovanja ljudima kroz načine iskorištavanja</i>	15
i. Seksualno iskorištavanje.....	15
ii. Prisilni rad.....	16
iii. Trgovina ljudskim organima.....	17
iv. Djeca vojnici	18
v. Prisilni brakovi	19
vi. Ostali oblici iskorištavanja žrtava trgovine ljudima	20
4. PRAVNI ASPEKT TRGOVANJA LJUDIMA	21
<i>a. Međunarodno pravo</i>	21
<i>b. Regulacija kaznenog djela trgovanja ljudima u RH</i>	25
<i>c. Načelo nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima</i>	30
5. ZAKLJUČAK	32
6. LITERATURA	33

UVOD

Trgovanje ljudima posljednjih se godina nalazi u središtu pozornosti međunarodne zajednice kao značajan i složen višedimenzionalni problem koji utječe na sve regije svijeta i vjeruje se da je dosegao još veće razmjere utjecajem globalizacije. Trgovina ženama i djecom u svrhu seksualnog iskorištavanja koja se najčešće povezuje s fenomenom trgovanja ljudima posebno je zaokupila pozornost javnosti diljem svijeta iako se vjeruje da su muškarci, žene i djeca svih dobnih skupina žrtve trgovanja ljudima u razne svrhe. Kompleksnost trgovanja ljudima očituje se u tome što je taj fenomen, u odnosu na počinitelje duboko utkan u sve slojeve društva od korumpiranih vlasti i policije, do zločinačkih organizacija i mafija te “običnog” pojedinca. U odnosu na žrtve, radi se o transnacionalnoj pojavi koja je aktualna svuda oko nas iako toga možda i nismo svjesni i koja ne bira svoje žrtve već žrtva može biti svatko, bez obzira na rasu, boju kože, nacionalno podrijetlo, invaliditet, vjeru, dob, spol, seksualnu orijentaciju, rodni identitet, socioekonomski status, razinu obrazovanja ili državljanstvo. Osim toga, trgovina ljudima smatra se jednom od najlukrativnijih ilegalnih industrija odmah nakon trgovine drogom i oružjem, a stručnjaci smatraju kako će iste u bliskoj budućnosti biti nadmašene od trgovine ljudima i po učestalosti i po profitu.

Cilj ovog rada jest pojasniti pojavu trgovanja ljudima u kaznenopravnom pogledu kroz četiri poglavlja. U prvom poglavlju bit će riječ o općenitim značajkama trgovanja ljudima. Definirat će se pojam i elementi tog djela te objasniti razlika između trgovanja i krijumčarenja ljudi. U drugom će poglavlju fokus biti na uzrocima trgovanja ljudima, potencijalnim žrtvama i počiniteljima-trgovcima. Treće poglavlje objašnjava na koji način se odvija proces trgovanja ljudima kroz tri glavna stadija i u koje se svrhe najčešće trguje ljudima. Posljednje, četvrto poglavlje obuhvatit će pravni aspekt trgovanja ljudima najprije pojašnjen kroz međunarodni a zatim domaći pravni okvir uz razradu načela nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima.

1. TRGOVANJE LJUDIMA – OPĆENITO

a. Pojam trgovanja ljudima

Trgovanje ljudima pojam je koji je dugo vremena bilo teško definirati zbog svoje izrazite složenosti. Definicija Ujedinjenih Naroda međunarodno je najšire prihvaćena, a određena je *Protokolom za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja osobama, posebno ženama i djecom* iz 2000. godine, poznatijim kao Palermo protokol. Prema članku 3 tog Protokola, trgovanje ljudima znači: „*Vrbovanje, prijevoz, prebacivanje, skrivanje ili prihvrat osoba, uporabom prijetnja ili prisile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, obmane, zlorabe ovlasti ili položaja ranjivosti, ili davanja i primanja novca ili usluga kako bi se dobio pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu iskorištavanja. Iskorištavanje uključuje, najmanje, iskorištavanje osoba prostitucijom ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prinudan rad ili usluge, ropstvo ili njemu slične postupke, sužanjstvo i odstranjivanje organa*”.¹ Ova definicija je značajna jer ujedno kao potencijalne žrtve prepoznaje i žene i muškarce, obuhvaća različite svrhe trgovanja ljudima (prisilni rad, ropstvo, prostitucija, seksualno iskorištavanje, odstranjivanje organa) te se njome ne inzistira na međunarodnom elementu već žrtva može biti trgovana i unutar iste zemlje.²

Slična definicija preuzeta je u Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima u članku 4, a glasi: „*Trgovanje ljudima znači vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvrat osoba, uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, obmane, zlorabe ovlasti ili osjetljivog položaja ili uz davanje ili primanje novčanih sredstava ili drugih koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, a u svrhu njezina iskorištavanja. Iskorištavanje, u najmanju ruku, uključuje iskorištavanje prostituiranja drugih osoba ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili pružanje usluga, ropstvo ili ropstvu slične odnose, služenje ili odstranjivanje tjelesnih organa*”.³

¹ Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja osobama, posebno ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, (Narodne novine, međunarodni ugovori, 14/02, 11/04)

² Kovčo Vukadin, Irma, *Suzbijanje trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja: za internu uporabu*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2004., str. 8.

³ Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, NN Međunarodni ugovori, br. 7/07

Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća o sprječavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća također definira pojam trgovanja ljudima u članaku 2 Direktive kao: „*Vrbovanje, prijevoz, prevođenje, skrivanje ili primanje osoba, uključujući razmjenu ili prijenos kontrole nad tim osobama, korištenjem prijetnje, sile ili nekog drugog oblika prisile, otmi- com, obmanom, prijevarom, zloporabom ovlasti ili položaja bespomoćnosti, davanjem ili primanjem plaćanja ili koristi da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, a u svrhu izrabljivanja*”, a u stavku 3 istog članka navodi da: „*Iskorištavanje uključuje najmanje iskorištavanje prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, uključujući prošenje, ropstvo ili radnje slične ropstvu, služenje ili iskorištavanje kaznenih djela ili odstranjivanje organa*”.⁴

b. Elementi trgovanja ljudima

„Kazneno djelo trgovanja ljudima je složena dispozicija s tri konstitutivna elementa.”⁵ Prvi element čine modaliteti radnje, Protokolom određeni kao vrbovanje, prijevoz, prebacivanje, skrivanje ili prihvata osoba. Drugi element odnosi se na sredstva, u Protokolu navedena kao prijetnja, prisila, drugi oblici prinude, otmice, prijevare, obmane, zloporabe vlasti ili položaja ranjivosti, ili davanja i primanja novaca ili usluga kako bi se dobio pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom. Treći element je namjera kojom počinitelj ostvaruje radnju počinjenja a to je eksploatacija žrtve. Prema Protokolu iskorištavanje uključuje minimalno iskorištavanje prostitucijom ili drugim oblicima seksualnog iskorištavanja, prisilni rad i usluge, ropstvo ili odnose slične ropstvu, podčinjavanje ili odstranjivanje organa.⁶

„Važno je napomenuti to da, ako je žrtva dijete, sredstvo je irelevantno jer djeca ne mogu dati pristanak. Svako dijete koje je vrbovano, prevezeno ili preneseno u svrhu iskorištavanja smatra se potencijalnom žrtvom, bez obzira na to je li došlo do prisile ili prijevare. Štoviše, u slučaju kada odrasla osoba pristane pod nekom od metoda iz procesa ili svrhe, njezin se pristanak smatra nevažećim ako je bilo koje od ovih sredstava upotrijebljeno protiv nje.”⁷

⁴ Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2002/629/PUP

⁵ Derenčinović, Davor, Nisu na prodaju—o pravima žrtava trgovanja ljudima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije, u: Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 2010., str. 56.

⁶ Ibid.

⁷ Identifikacija žrtava trgovanja ljudima u zemljama tranzita i odredišta u Europi—praktične smjernice za djelatnike na terenu, Hrvatski crveni križ, dostupno na: <https://trafficking-response.org/wp->

c. Razlika između trgovanja i krijumčarenja ljudi

Trgovina ljudima i krijumčarenje ljudi pojmovi su koji se često izjednačavaju u svakidašnjem govoru, no ta su kaznena djela vrlo različita i važno ih je znati razlikovati.⁸ Trgovanje ljudima uži je pojam u odnosu na krijumčarenje. Kod trgovanja nije nužno da žrtva pređe državnu granicu već je moguće i trgovanje unutar iste države dok je kod krijumčarenja ključno da krijumčarene osobe ilegalno pređu granicu. Razlika postoji i u davanju pristanka za prelazak preko granice; kod krijumčarenja je pristanak krijumčarenih osoba obavezan a kod trgovanja može i izostati. Nakon prelaska granice odnos između krijumčara i krijumčarene osobe prestaje a žrtva trgovanja ljudima ostaje u odnosu s počiniteljima jer je cilj trgovanja eksploatacija žrtve a cilj krijumčarenja zarada od ilegalnog prebacivanja osoba preko granice.⁹ Ključni element koji razlikuje ta naizgled slična kaznena djela jest da kod trgovanja ljudima uvijek imamo elemente prijevare, nasilja i prisile dok kod krijumčarenja krijumčarena osoba surađuje.¹⁰

U praksi može biti teško odijeliti trgovanje ljudima od krijumčarenja jer se nerijetko međusobno isprepliću; trgovanje često obuhvaća elemente krijumčarenja kao što je ilegalni prelazak granice.¹¹ Ponekad žrtve vjeruju kako će biti krijumčarene i pristanu na to, ne znajući da se njima zapravo trguje. Na primjer, slučajevi kada žrtve pristanu na rad u seksualnoj industriji jer su dovedene u zabludu kako će imati humane uvjete i pristojnu plaću, ne znajući da će im trgovci ljudima uzeti većinu ili sav prihod, držati ih u ropstvu i podvrgnuti ih zlostavljanju ili seksualnom nasilju.¹²

[content/uploads/2019/01/The-identification-of-victims-of-human-trafficking-in-transit-and-destination-countries-in-Europe-C.pdf](https://www.state.gov/content/uploads/2019/01/The-identification-of-victims-of-human-trafficking-in-transit-and-destination-countries-in-Europe-C.pdf), 28.9.2022.

⁸ The Human Smuggling and Trafficking Center FACT SHEET: Human trafficking vs. human smuggling, <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/226276.pdf>, 25.9.2022.

⁹ Božić, Vanda, Krijumčarenje ljudi i trgovanje ljudima u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i sudskoj praksi (analiza stanja de lege lata uz prijedloge de lege ferenda), u: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2015, str. 857.

¹⁰ The Human Smuggling and Trafficking Center FACT SHEET: Distinctions between human smuggling and human trafficking, <https://www.criminaljustice.ny.gov/ops/training/bcpo/smugglingvstraffickingguide.pdf>, 25.9.2022.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

2. UZROCI, ŽRTVE I POČINITELJI

a. Uzroci

Ono što stimulira trgovanje ljudima jest sinteza visokog profita i niskog rizika. To znači da trgovci ljudima mogu računati na visoku zaradu uz minimalni strah od zakonskih posljedica. Trgovina ljudima je druga najprofitabilnija ilegalna industrija, odmah nakon trgovine drogom. I dok se droga može prodati samo jednom, ljudsko biće može se prodati nebrojeno puta. Troškovi su niski a profiti iznimno visoki; Međunarodna organizacija rada procjenjuje da je zarada od trgovine ljudima i prisilnog rada 150 milijardi dolara godišnje.¹³

Korijeni uzroka trgovine ljudima razlikuju se od države do države. U potrazi za boljim životom žrtve su često izmanipulirane od strane trgovaca ljudima koji iskorištavaju njihovu nepovoljnu životnu situaciju. "Najčešće društvene okolnosti uslijed kojih neka osoba može postati „laka“ žrtva trgovine ljudima su sljedeće: socijalna isključenost – najčešće kao posljedica siromaštva, nasilje u obitelji, nizak stupanj obrazovanja, loše ili narušeno zdravstveno stanje, odgojna zapuštenost i zanemarenost, bolesti ovisnosti, loši uvjeti rada, narušeni obiteljski odnosi, okolnosti u kojima je osoba stranac, izbjeglica, azilant ili ilegalni migrant i druge."¹⁴

Nadalje, „kazneni zakoni značajnog broja zemalja ne sadrže definiciju posebnog kaznenog djela trgovine ljudima pa se kažnjavanje odvija u okviru drugih postojećih zakona ili ga uopće nema. Primjerice, trgovina ženama radi prisilne prostitucije tretira se odredbama protiv krijumčarenja i kaznenih djela u vezi s prostitucijom, kao što je svodništvo ili širenje prostitucije. Ograničeni doseg ovih zakona omogućava da trgovci ljudima budu osuđeni na relativno niske kazne, a to nije u skladu s ozbiljnom i brutalnom prirodom kaznenog djela trgovine ljudima."¹⁵

Razlikujemo *push* i *pull* faktore koji uzrokuju trgovanje ljudima. Push faktori su oni koji motiviraju žrtve da napuste svoje okruženje i krenu u potragu za boljim životom kao što su nezaposlenost, siromaštvo, nasilje ili prirodne katastrofe. Pull faktori su oni koji privlače žrtve predstavljajući prednosti života u bogatim zemljama tranzita ili odredišta; mogućnost zaposlenja i obrazovanja, financijska stabilnost, sigurnost i općenito bolji životni standard.¹⁶

¹³ Gould, Hannah, End trafficking-What fuels human trafficking?, January 2017, preuzeto sa: <https://www.unicefusa.org/stories/what-fuels-human-trafficking/31692>, 26.9.2022.

¹⁴ Musa, Irena, Trgovina ljudima-ropstvo 21. stoljeća, u: Hum, vol. 12, br. 17. - 18., 2017, str. 97.

¹⁵ Doležal, Dalibor, Prevencija trgovanja ljudima, u: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2007., str. 1405.

¹⁶ Obradović, Vladimir, Trgovanje ženama i djevojkama u svrhu seksualnog iskorištavanja u BiH, Policija i sigurnost, 15., br. 5-6, 2006., str. 249-263.

„Globalizacija je posebno dovela do povećanja trgovine ljudima kao transnacionalnog organiziranog kriminala zbog slabosti nacionalnih država, granične kontrole i promjena u međunarodnoj ekonomiji.”¹⁷ Istovremeno globalizacija predstavlja i push i pull faktor jer gura ljude iz ruralnih područja i vuče ih prema industrijaliziranim urbanim središtima.

Upravo zahvaljujući današnjoj tehnologiji i načelima slobodnog tržišta te smanjene državne intervencije na njemu, informacije i ljudi mogu se brže i lakše kretati a time je posao trgovaca ljudima uvelike olakšan. Prodaja i kupnja ljudi za rad u kućanstvu, tzv. nevjeste koje se mogu naručiti jednim klikom i dječja pornografija nikada nisu bili dostupniji zahvaljujući internetu. Globalno tržište čini sve te stvari lako dostupnima, a neoliberalna politika minimizira propise koji bi mogli spriječiti takvo iskorištavanje. Globalno poslovanje ima značajan politički i ekonomski utjecaj te pridonosi malom broju kaznenih progona i omogućuje daljnji opstanak trgovine ljudima.¹⁸

Kao što je bilo i s prethodnim gospodarskim krizama, nagli porast stope nezaposlenosti uzrokovan COVID-19 pandemijom vjerojatno će dovesti do porasta broja žrtava trgovanja ljudima, osobito u zemljama koje su doživjele najteže udarce na svoju ekonomiju i stopu zaposlenosti.¹⁹

b. Tko su počinitelji?

„Trgovci ljudima su većinom pripadnici manjih ili većih mreža organiziranog kriminala, teško ih je identificirati, a još teže kazneno progoniti zbog straha, korupcije, nedostatka znanja i akcija.”²⁰ Te su kriminalne grupe izrazito strukturirane i hijerarhijski organizirane a sastoje se od više ili manje jedinica od kojih svaka ima svoj zadatak. Na čelu svake jedinice nalazi se jedna ili više osoba koja će nastojati štititi svoje područje djelovanja na svaki način. Najbolji način za to jest uplitanje u vrh vlasti nekog društva čime se zapravo postiže kontrola nad djelovanjima koja su suprotna njihovim interesima.²¹ Kriminalne organizacije kao što su

¹⁷ Milković, Iva, Trgovina ljudima kao najteži oblik kršenja ljudskih prava, u: Zbornik radova Pravnog Fakulteta u Splitu, 2020, str. 1097-1111

¹⁸ Push And Pull Factors That Perpetuate Human Trafficking, Edubirdie, <https://edubirdie.com/examples/push-and-pull-factors-that-perpetuate-human-trafficking/>, 20.9.2022.

¹⁹ Global report on trafficking in persons 2020, UNODC, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLOTiP_2020_15jan_web.pdf, 30.9.2022.

²⁰ Belušić, Morana, Doležal, Dalibor, Dvorski, Ivana i Draganja, Martina, Trgovanje ljudima-Kriminologija & socijalna integracija, 14 (2), 2006., str 52.

²¹ Ibid.

talijska *Camorra*, ruska i albanska mafija duboko su upletene u trgovanje ljudima u Europi dok na području Azije djeluju kineske trijade i japanska *Yakuza*.²²

Unutar same kriminalne organizacije članovi se grupiraju ovisno o svojim ulogama. Svaka podgrupa specijalizirana je za realiziranje određene faze trgovanja ljudima. Investitori financiraju i nadgledaju cijelu operaciju, nepoznati su ostalim članovima organizacije jer su zaštićeni strukturom organizacijske piramide koja štiti njihovu anonimnost. Rekruteri pronalaze i vrbuju potencijalne žrtve te često pripadaju zajednici iz koje žrtva dolazi. Prijevoznici omogućavaju transport žrtava putem kopna, zraka ili mora, pri čemu im asistiraju korumpirani državni službenici koji izdaju lažne dokumente i olakšavaju ilegalni prelazak granice. Informatori prikupljaju informacije o pitanjima nadzora granice, imigracijskim i tranzitnim postupcima, sustavima azila te aktivnostima provedbe zakona. Vodiči su odgovorni za kretanje žrtve iz mjesta polazišta do mjesta odredišta pri čemu im pomažu čuvari koji održavaju red tijekom putovanja. U cijelom procesu trgovanja ljudima sudjeluje i razno pomoćno osoblje, najčešće lokalno stanovništvo u zemljama tranzita i krajnjeg odredišta kao pružatelji smještaja, hrane i sakupljanja profita od žrtve.²³

„Da bi pokrile svoje ilegalne aktivnosti trgovine i krijumčarenja ljudima, kao i da bi oprale prikupljeni novac, grupe organiziranog kriminala često šire svoje aktivnosti na legitimne poslove (poput putničkih agencija, jezičnih škola, profesionalnih instituta, brodarskih kompanija, nevladinih humanitarnih ili drugih neprofitnih organizacija).”²⁴

„Tim putem, grupe organiziranog kriminala ispunjavaju nekoliko krajnjih ciljeva: bolju zaštitu od mogućih racija i kamuflažu za svoje ilegalne aktivnosti, pranje novca, postupnu legalizaciju i stjecanje respekta i bolje ili moćnije položaje u određenom društvu.”²⁵

Prema Europolu, kriminalne mreže koje se bave trgovanjem ljudima dijele se u tri grupe; visoko organizirane kriminalne organizacije kao što su ruska ili albanska mafija koje kontroliraju oko šezdeset posto prostitucije u Zapadnoj Europi, obično se bave krijumčarenjem droge i oružja a sve više i trgovanjem ljudima zbog visokog profita. Iznimno dobro organizirane, te su kriminalne mreže potkovane financijski i politički te su obično brutalne i okrutne u poslovanju. Srednje organizirane mreže su obično specijalizirane za trgovanje ženama i u pravilu se bave vrbovanjem žena i njihovim transportom u zemlju

²² Wyler Sun, Liana, Siskin, Alison, Trafficking in persons: U.S. policy and issues for congress, Congressional research service, str. 3-5., 2013. preuzeto sa: <https://sgp.fas.org/crs/row/RL34317.pdf>, 26.9.2022.

²³ Global programme against trafficking in human beings, Human Smuggling and Trafficking: a desk review on the trafficking in woman from the Philippines, https://www.unodc.org/pdf/crime/trafficking/RA_UNICRI.pdf, 23.9.2022.

²⁴ Bajrektarević, Anis H., Trgovina i krijumčarenje ljudima-povezanost s organiziranim kriminalom-međunarodne pravne mjere, Kriminologija i socijalna integracija, vol. 8., br. 1-2, 2000., str. 52.

²⁵ Ibid.

odredišta gdje imaju svoje bordele u kojima su žrtve prisiljene raditi. Na posljetku, neformalne “obiteljske” mreže čine pojedinci koji imaju legalni posao ali radi dodatnog prihoda obavljaju i neke poslove vezane uz trgovinu ljudima.²⁶ Trgovci ljudima su često povezani s teritorijem na kojem djeluju tako da potječu iz iste etničke zajednice ili čak dijele obiteljske veze sa svojim žrtvama. Taj etničko-jezični aspekt je ključan u slučajevima kada je trgovina maloljetnicima u pitanju. Najčešće regrutiranje i transportaciju vrše sugrađani žrtava a njihovu eksploataciju domaći ili strani državljani.²⁷

Dakle, iako kriminalne organizacije predstavljaju veliki problem, trgovci ljudima nisu uvijek dio sofisticiranih i dobro umreženih kriminalnih organizacija, već to mogu biti i male obiteljske mreže ili amaterske bande. Svatko tko obavlja bilo koju funkciju u lancu trgovanja smatra se trgovcem ljudima.

Za razliku od trgovine oružjem i drogom, žene mnogo aktivnije sudjeluju u trgovini ljudima. One mogu biti uključene u sve aspekte koordinacije trgovine ljudima a najčešće asistiraju muškim trgovcima prilikom vrbovanja žrtava. Ponekad je slučaj da su te žene i same bile žrtve trgovine ljudima.²⁸ Radi se o novijoj metodi poznatijom pod nazivom *happy trafficking*, gdje se žena žrtva vraća u svoju sredinu i svojim primjerom uvjerava potencijalne žrtve u bolji život na Zapadu te postaje “okidač” koji će potencijalnu žrtvu potaknuti na konačni odlazak.²⁹

„Trgovanje ljudima je prije svega dobro organiziran posao koji prati zbivanja na tržištu rada te je u svakom trenutku spreman ponuditi najjeftiniju radnu snagu bilo gdje u svijetu.”³⁰

²⁶ Newman, Graeme R.: The Exploitation of Trafficked Women. U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, Problem-Oriented Guides for Police Problem-Specific Guides Series, no. 38., 2003., preuzeto sa: <https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-w0763-pub.pdf>, 24.9.2022.

²⁷ Europol, Situation report-trafficking in human beings in the EU, no.765175, 2016, str. 22., https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/thb_situational_report_-_europol.pdf, 28.9.2022.

²⁸ Miko, FT., Trafficking in women and children: The US and international response, CRS report for congress, 2001, preuzeto sa: https://www.everycrsreport.com/files/20010801_RL30545_18350f9e73685f6041b54b4f929553d7088849d9.pdf, 20.9.2022.

²⁹ Matak, Š. i Vargek, A, Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima?. Pravnik, 46 (92), 2012., str. 56.

³⁰ Belušić, M., op. cit. (bilj. 20), str. 54.

c. Tko su žrtve?

„Većina međunarodnih dokumenata koji se bave problemom trgovine ljudima posebno naglašavaju trgovinu ženama i djecom jer čine preko devedeset posto svih identificiranih žrtava. Žrtve trgovine ljudima mogu biti i muškarci kojima se najčešće trguje radi radne eksploatacije.”³¹

U 2018. godini na svakih deset otkrivenih žrtava u svijetu oko pet su bile žene. Oko jedne trećine ukupno otkrivenih žrtava bila su djeca: djevojčice 19% i dječaci 15% dok su odrasli muškarci činili oko 20%.³²

Žene čine više od polovice žrtava trgovine ljudima, posebice u svrhu seksualnog iskorištavanja, kućne posluge i braka. Situacija je takva u svim dijelovima svijeta, no najveća vjerojatnost viktimizacije žena postoji u zemljama gdje su im uskraćena imovinska prava, pristup obrazovanju te ekonomska i politička prava. Stajališta u nekim društvima da se žene mogu iskoristiti za poboljšanje ekonomskog položaja u obitelji rezultira trgovinom mnogih žena i djevojčica kako bi se otplatilo obiteljski dug, osigurala gotovina za hitnu medicinsku pomoć ili nadoknadio nedostatak prihoda kada usjevi propadnu. Diskriminacija žena je glavni uzročni faktor trgovanja ženama ne samo u Aziji, gdje je prema Međunarodnoj organizaciji rada problem najizraženiji, već i u Južnoj Americi, Africi i Bliskom istoku.³³

Djecu su najlakša meta za trgovce ljudima. Kao najčešće okolnosti u kojima se djeca regrutiraju u svrhu trgovine ljudima navode se sljedeće: djeca koja potječu iz obitelji u kojoj su roditelji razvedeni i imaju loše odnose; djeca koja žive u socijalno i ekonomski ugroženoj obitelji; djeca koja potječu iz obitelji (najčešće iz ruralne sredine) koja se oslanja na financijsku pomoć djece koja služe za rad; djeca bez roditeljske skrbi; djeca koja su zbog ratnih događanja ostala bez jednoga ili oba roditelja; djeca koja su smještena u institucijama; djeca koja dolaze iz obitelji čiji su roditelji na radu u inozemstvu; djeca koja dolaze iz obitelji s djecom sa smetnjama u psihičkome i fizičkome razvoju; djeca koja dolaze iz obitelji gdje su roditelji ili sama djeca ovisnici o psihoaktivnim supstancama i alkoholu; djeca koja dolaze iz obitelji bez prijavljenoga boravišta/prebivališta (npr. romske i raseljene obitelji); djeca koja dolaze iz obitelji koje toleriraju kasne izlaske i slične situacije nedovoljnoga roditeljskog nadzora.³⁴

³¹ Musa I., op. cit. (bilj. 14.), str. 100.

³² Global report on trafficking in persons 2020, loc. cit.

³³ Shelley, L., Human Trafficking: A Global Perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, str. 16.

³⁴ Rizmo S., Tahirović S., Priručnik za službenike zaposlene u tužilaštvu, policiji, socijalnim i zdravstvenim institucijama i zaštita djece od trgovine ljudima, Ured državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije u BiH – Save the Children Norway Regionalna kancelarija za JI Europu, Sarajevo, 2007.

Međunarodni program za eliminaciju dječjeg rada (IPEC) UN-ove Međunarodne organizacije rada procjenjuje da je više od 1 200 000 djece trgovano diljem svijeta.³⁵ Obrasci trgovine djecom razlikuju se od regije do regije ali komercijalno seksualno iskorištavanje zabilježeno je u svim dijelovima svijeta. U istočnoj Aziji i na Pacifiku većina djece kojima se trguje završava u prostituciji a ostatak se iskorištava u poljoprivrednim i industrijskim pogonima, prosjačenjem ili kao kućna posluga.³⁶ U Africi se djecom najviše trguje u svrhu prostitucije, rudarstva i oružanih sukoba. U zapadnoj Africi djeca su prisiljena raditi kao perači auta, prosjaci, kućna posluga, sitni trgovci, sokolari ili na farmama i kamenolomima³⁷. U Europi se djecom trguje radi seksualnog iskorištavanja, rada u poljoprivredi i kriminala.³⁸ Djevojčicama od samo trinaest godina, uglavnom iz istočne Europe i Azije trguje se kao nevjestama koje se mogu “kupiti i naručiti” putem interneta, tzv. *mail-order brides* nakon čega postaju žrtve prisilnih brakova ili ih se iskorištava za prostituciju i pornografiju³⁹. U srednjoj i južnoj Americi djecom se trguje radi seksualnog iskorištavanja, kriminala i rada na plantažama. U sjevernoj Americi obrazac je sličan, gdje se djecom također trguje za rad u poljoprivredi, kriminal i seksualno iskorištavanje.⁴⁰ Djeca kojima se trguje u svrhu iskorištavanja za rad nisu nužno sigurna od seksualnog iskorištavanja. Zabilježeni su slučajevi u kojima su djeca koja su bila angažirana kao kućna posluga seksualno zlostavljana od strane njihovih vlasnika. Žrtve kojima se trguje u jednu svrhu mogu kasnije biti dalje prodane za neku drugu svrhu. Na primjer, djevojčice iz ruralnog dijela Nepala bile su regrutirane kako bi radile u tvornici tepiha a zatim su prodane u susjednu Indiju radi prostitucije.⁴¹

Fond Ujedinjenih Naroda za djecu (UNICEF) izvješćuje da je gotovo u svim zemljama seksualno iskorištavanje dominantan oblik trgovanja djecom što rezultira sustavnim, dugotrajnim fizičkim i emocionalnim posljedicama.⁴²

³⁵ Trafficking in children, International Labour Organisation, <https://www.ilo.org/ipec/areas/Traffickingofchildren/lang--en/index.htm>, 30.9.2022.

³⁶ Aronowitz, Alexis A. Human Trafficking, Human Misery: The Global Trade in Human Beings. Westport, Conn., Praeger, 2009, str. 41.

³⁷ Child Trafficking: The ILO's Response through IPEC, Programme on the Elimination of Child Labour, ILO, 2007.

³⁸ Ibid.

³⁹ Factsheet: Child trafficking, UNICEF, <http://www.unicef.org/protection/files/ipuglobaltrafficking.pdf>, 20.9.2022.

⁴⁰ Surtees, Rebecca, Child Trafficking in Southeastern Europe: Different Forms of Trafficking and Alternative Interventions, Tulane Journal of International and Comparative Law 14, 2006., str. 29.

⁴¹ Aronowitz, A., op. cit. (bilj. 36.), str. 42.

⁴² Trafficking Violates the Entire Spectrum of Children's Rights, The State of the World's Children, UNICEF <http://www.unicef.org/sowc06/profiles/trafficking.php>, 21.9.2022.

O muškim žrtvama trgovine ljudima zna se mnogo manje nego o ženama i djeci. Djelomično je to posljedica naglasaka stavljenog na trgovinu ljudima radi seksualnog iskorištavanja.⁴³ „Muškarcima se trguje zbog rada u tzv. *tri D* poslovima—*Dirty, Difficult and Dangerous*.”⁴⁴ Muškarci kao žrtve trgovanja ljudima prisutni su u gotovo svim djelatnostima uključujući rudarstvo, šumarstvo, građevinarstvo, poljoprivredu ali i zdravstvo i ugostiteljstvo. Nedavni istraživački izvještaji zabilježili su teško zlostavljanje muškaraca na ribarskim brodovima u jugoistočnoj Aziji i iskorištavanje dječaka za prisilan rad na ribarskim brodovima na jezeru Volta u Gani. Osim toga, bilo je nedavnih izvješća o muškarcima koji su prisiljeni izvoditi građevinske radove u Kataru u svrhu priprema za Svjetsko nogometno prvenstvo 2022.⁴⁵ Industrija agruma na Floridi povezuje se s prisilnim radom meksičkih i gvatemalskih muškaraca, dok se strani muškarci u drugim državama SAD-a najčešće iskorištavaju u tvornicama.⁴⁶

Seksualna trgovina dječacima i muškarcima diljem svijeta i dalje se skriva i nedovoljno prijavljuje. Trgovina mladim muškarcima u tu svrhu noviji je obrazac koji je detektiran u zemljama od Afganistana do Velike Britanije, od Pakistana do Dominikanske Republike i šire od toga. Seksualno iskorištavanje često je povezano s dječjim seksualnim turizmom u zemljama kao što su Meksiko, Šri Lanka, Tajland. U Kostariki, gdje je homoseksualnost stigmatizirana, muškarci radije imaju odnose s muškarcima koji su žrtve trgovine ljudima kako bi za sebe osigurali diskreciju.⁴⁷

U Pakistanu i Afganistanu, pojam *bacha bāzī* znači “igra s dječacima” a podrazumijeva mlade dječake između devet i osamnaest godina kojima se trguje da bi odjeveni u žensku odjeću zavodljivo plesali na privatnim zabavama za starije i bogate muškarce što je u većini slučajeva paravan za dječju prostituciju i seksualno zlostavljanje.⁴⁸

⁴³ Trafficking in Men for Labour Exploitation: Ukraine, the Republic of Belarus, the Republic of Moldova", IOM, 2016., https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/press_release/file/IOM-Ukraine-Trafficking-in-Men-for-Labour-Exploitation.pdf, 22.9.2022.

⁴⁴ Belušić M., op. cit. (bilj. 20.), str. 53.

⁴⁵ Assisting male survivors of human trafficking—Civilian security, democracy and human rights, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/02/Assisting-Male-Survivors-of-Human-Trafficking.pdf>, 23.9.2022.

⁴⁶ Stover E., Flercher L., Bales K.: Hidden Slaves: Forced Labor in the United States, 2004., <https://escholarship.org/uc/item/4jn4j0qg>, 22.9.2022.

⁴⁷ Arnowitz, A., op. cit. (bilj. 36.), str. 39.

⁴⁸ Somade, J., Bacha bazi: Afghanistan's darkest secret, https://en.wikipedia.org/wiki/Bacha_bazi, 29.9.2022.

3. STADIJI I SVRHA TRGOVANJA LJUDIMA

a. Stadiji trgovanja ljudima

Trgovanje ljudima je proces koji se sastoji od tri karakteristična stadija: vrbovanje/regrutiranje žrtava (zemlja porijekla), transportacija žrtava (tranzitna zemlja) i eksploatacija žrtava koja uključuje i njihovu kontrolu (odredišna zemlja).

i. Prvi stadij – Vrbovanje žrtava

Vrbovanje najčešće započinje u zemlji porijekla žrtve, gdje se žrtva manipulativnim taktikama dovodi u zabludu, nagovara se na odlazak iz zemlje ili bude oteta. Tipičan način kako neka osoba može postati žrtva trgovanja ljudima jest da joj budu dana lažna obećanja o dobro plaćenom poslu i boljem životu u drugoj zemlji.⁴⁹

Razlikujemo tri načina vrbovanja potencijalnih žrtava; otmica, potpuna prijevara i djelomična prijevara.

„Otmica podrazumijeva nasilno odvođenje. Prema literaturi, taj oblik regrutiranja nije rijetkost jer postoje dokazi o povećanju tog načina u Albaniji i Kosovu i dijelovima Azije. Obično se otete djevojke prebacuju u udaljene zemlje čime se umanjuje mogućnost njihova spašavanja. Osim toga, obično se i transportiraju u zemlje različitih dominantnih rasnih obilježja od svoga pa su na taj način “egzotika” na seksualnom tržištu (npr. Azijatkinje u europske zemlje i obrnuto). To je i u pravnom smislu “najčistiji” slučaj.”⁵⁰

Druga metoda vrbovanja je potpuna prijevara koja se može manifestirati na različite načine; oglasi kojima se nude primamljivi poslovi ili obrazovanje u inozemstvu, agencije koje nude putovanja, ženidbene agencije; sve to mogu biti paravani za trgovanje ljudima. Također, regruteri često traže djevojke u barovima, noćnim klubovima i diskotekama i nude im poslove hostesa, konobarica ili dadilja za visoku naknadu. Takav se način vrbovanja odvija i preko mreže poznanika ili obitelji.⁵¹ Za manipulaciju maloljetnim žrtvama učestala je tzv. *lover-boy* metoda, karakteristična po tome što trgovci ljudima sa žrtvama započnu romantičnu vezu te

⁴⁹ Europol, op. cit. (bilj 27), str. 21

⁵⁰ Kovčo Vukadin I., Jelenić D.: Trgovanje ljudima: kriminološki i kaznenopravni aspekt, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 10, broj 2/2003, str. 668

⁵¹ Ibid.

nakon što se žrtva emocionalno veže za svog “partnera” njome je lakše manipulirati i prisiliti ju na prostituciju ili neki drugi oblik seksualnog iskorištavanja.⁵²

Kod djelomične prijevare nema prijevare o samoj svrsi nego o načinu i okolnostima bavljenja određenom djelatnošću. Primjerice žrtva pristane na rad u prostituciji ili tvornici misleći da će na taj način u kratkom vremenu steći određenu financijsku korist, raditi određeni broj radnih sati, slobodno vrijeme provoditi po želji, raspolagati vlastitim novcem te prestati s radom kada to sama odluči. Odmah po dolasku u određenu zemlju žrtve bivaju stavljene u ropski položaj tako što gazde nad njima imaju potpunu kontrolu, nadziru i ograničavaju im kretanje, uzimaju svu zaradu, drže ih u nehumanim uvjetima a često ih i zlostavljaju fizički ili seksualno.⁵³ „Nijedna od žena koje svojevolumeno idu u inozemstvo kao “seks-radnice” nije svjesna uvjeta njihova rada po dolasku, prekomjernog broja sati rada, nesigurnih, nezaštićenih seksualnih usluga koje će se od njih tražiti i prisile s kojom će se suočiti budu li odbijale ili pokušavale pobjeći od tih okolnosti.”⁵⁴

ii. Drugi stadij – transport žrtava do određene zemlje

„Taj stadij procesa može se realizirati unutar jedne države (iz jedne regije u drugu pa nema stadija tranzita) ili može obuhvatiti više država.”⁵⁵ U potonjem slučaju prelazak granice može uključivati legalne ili ilegalne granične prijelaze. Žrtve se mogu prevoziti kopnom, morskim ili zračnim putem, u skupini ili pojedinačno, korištenjem javnih ili privatnih prijevoznih sredstava.⁵⁶

U velikom broju slučajeva već tijekom stadija transporta dolazi do iskorištavanja. Žrtve su pod psihičkom prisilom, tjelesno zlostavljane ili stavljene pod utjecaj opojnih sredstava. Trgovac drži pribavljene dokumente i putne isprave a žrtve često nisu sigurne jesu li putne isprave njihove ili su krivotvorene te ih to sprječava da pobjegnu ili zatraže pomoć od policije bojeći se zakonskih posljedica. Većina žrtava zabilježenih u Republici Hrvatskoj granicu je prešla automobilom s osobnim dokumentima koji su bili kod trgovaca.⁵⁷

⁵² Europol, op. cit. (bilj. 27) str. 21.

⁵³ Kovčo I., loc. cit.

⁵⁴ Ibid. str. 669.

⁵⁵ Ibid. str. 672.

⁵⁶ First Aid Kit for use by Law Enforcement First Responders in Addressing Human Trafficking, UNODC, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/First-Aid-Kit/First_Aid_Kit_-_Booklet_eng.pdf, 29.9.2022.

⁵⁷ Gluić S., Suzbijanje krijumčarenja i trgovanja ljudima-priručnik za graničnu policiju, Međunarodna organizacija za migracije, Zagreb, 2007., str. 18.

iii. Treći stadij – eksploatacija i kontrola žrtava

„Ovo je posljednji stadij u procesu trgovanja u kojem se realizira planirano iskorištavanje. U ovom stadiju žrtve zapravo shvaćaju u kojoj su se uložile naše.”⁵⁸

U istraživanju iz 2018., pedeset posto otkrivenih žrtava bilo je predmet trgovine ljudima radi eksploatacije u seksualnoj industriji a trideset i osam posto radi prisilnog rada dok je šest posto žrtava bilo podvrgnuto prisilnim kriminalnim aktivnostima, a više od jedan posto prosjačenju. Manje od jedan posto žrtava bilo je trgovano za sklapanje prisilnih brakova, prodaje organa i ostalo.⁵⁹

Za kontrolu žrtava koriste se različiti mehanizmi. Svaki mehanizam može biti upotrijebljen samostalno ili u kombinaciji s drugima kako bi se ostvarila stvarna i psihička zarobljenost žrtve. „Nasilje i zastrašivanje kod ovih kaznenih djela posebno je izraženo od strane neposrednih eksploatatora prema žrtvama trgovanja i jedan su od mehanizama držanja pod kontrolom trgovane osobe.”⁶⁰ Kako ne bi sebe i ostale sudionike u lancu trgovine ljudima izložili kaznenom progonu trgovci se koriste prijateljima prema žrtvama.⁶¹ „U mnogo slučajeva počinitelj će prikupiti određene podatke o uvjetima življenja žrtvine obitelji. To može biti omiljeno ime ili adresa bliskog člana obitelji ili adresa neke druge bliske osobe. Trgovac ljudima ne treba stvarno znati baš sve o žrtvinoj obitelji, jer je sama predodžba u žrtvinoj glavi dovoljna da osigura njenu kontrolu.”⁶² Žrtve zlostavljaju fizički i seksualno, drže ih u izolaciji, uskraćuju im hranu i vodu, drogiraju i muče noževima i cigaretama. Takve radnje mogu biti poduzete u svrhu kažnjavanja zbog neposlušnosti ili kao upozorenje žrtvama na posljedice u slučaju neposlušnosti ili pokušaja bijega.⁶³ Žrtvama se oduzimaju dokumenti i putne isprave, ostaju bez svog identiteta i time im se onemogućava povratak u drugu zemlju ili zemlju podrijetla. Na taj način ih se izolira od okoline, a s obzirom na to da većina ne zna jezik države u kojoj se nalaze otežano im je zatražiti pomoć.⁶⁴

„Jedan od osnovnih mehanizma kontrole je obvezivanje zbog zaduženosti. Od žrtve se traži da vrati uveličane troškove navodno iskrsnule zbog dovođenja žrtve u određenu zemlju.

⁵⁸ Kovčo Vukadin I., op. cit. (bilj. 2.), str. 27.

⁵⁹ Global report on trafficking in persons 2020, op. cit. (bilj. 12.), str. 10.

⁶⁰ Veber, S., Koštić, Z., Obilježja trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj. Policija i sigurnost, 20 (2), 2011., str. 206.

⁶¹ Ibid.

⁶² Kovčo Vukadin I., op. cit. (bilj. 2.) str. 29.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Božić, Vanda, Trgovanje ljudskim organima kao oblik organiziranog kriminaliteta, 2012, doktorska disertacija, Pravni fakultet Zagreb, str. 114.

Pretjerane i kumulativne kamatne stope se obično dodaju tim troškovima koji se onda nadopunjuju zahtjevom za plaćanje enormno narasle cijene za konačište i bordel, troškova oglašavanja usluga i prijevoznih troškova, što sve naraste u sumu koju je na kraju nemoguće otplatiti.”⁶⁵

b. Svrha trgovanja ljudima kroz načine iskorištavanja

i. Seksualno iskorištavanje

Trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja najčešći je oblik trgovine ljudima u svijetu. U 2016. godini žrtve kojima se trgovalo u tu svrhu činile su 59% ukupno otkrivenih žrtava, dok je njih 34% bilo trgovano u svrhu prisilnog rada, a 7% u ostale svrhe.⁶⁶

Za seksualno iskorištavanje ne postoji usuglašena definicija međunarodnog prava. Model zakona UN-ova Ureda za suzbijanje droge i kriminala definira pojam seksualnog iskorištavanja kao „*stjecanje financijskih ili drugih koristi kroz uključivanje druge osobe u prostituciju, seksualno ropstvo ili druge vrste seksualnih usluga, uključujući pornografske radnje ili proizvodnju pornografskih materijala*”.⁶⁷ Trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja rodno je specifična pojava, budući da su velika većina žrtava žene.⁶⁸

“Treba naglasiti važnost pravljenja razlike između trgovanja ženama i prostitucije. Trgovina ženama podrazumijeva ropski odnos u kome žena gubi slobodu kretanja i odlučivanja. Svojom voljom ne počinje se baviti prostitucijom, niti svojom voljom može prestati. S druge strane, prostitucija podrazumijeva i mogućnost raspolaganja vlastitim tijelom i zaradom, slobodom kretanja i slobodom odlučivanja o bavljenju ili nebavljenju prostitucijom. Treba naglasiti da žrtva trgovine ljudima može postati i žena koja se svojevoljno počela baviti prostitucijom.”⁶⁹

Jedan od oblika trgovanja ljudima u svrhu seksualne eksploatacije jest seks turizam. Organizatori putovanja u razvijenim državama nude putovanja u razne regije svijeta koja (najčešće) muškarcima omogućuju eksploataciju lokalnih žena i djece. Često se takvi putni

⁶⁵ Kovčo Vukadin I., op. cit. (bilj. 2.) str. 28.

⁶⁶ Global report on trafficking in persons 2018, UNODC Research, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2019/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf, 12.10.2022.

⁶⁷ Guidelines for the first level of identification of victims of trafficking in Europe, 2013, https://www.renate-europe.net/wp-content/uploads/2013/12/2014.11_identification_1_GUIDELINES.pdf, 5.10.2022.

⁶⁸ Europol, op. cit. (bilj. 27.), str. 20.

⁶⁹ Musa, I., op. cit. (bilj. 14.), str. 94.

aranžmani dogovaraju preko interneta kako bi se zajamčila anonimnost klijenata. Klijenti putuju iz zapadne Europe, Sjedinjenih država, Australije i Japana u Aziju, Afriku i Južnu Ameriku te bivše zemlje Sovjetskog Saveza kako bi dobili seksualne usluge od maloljetnika što je u njihovoj matičnoj zemlji ilegalno.⁷⁰

Komercijalno seksualno iskorištavanje djece uključuje „korištenje djevojčica i dječaka u seksualnim aktivnostima uz naknadu u novcu ili u naravi; trgovina djevojčicama i dječacima te adolescentima radi seksualne trgovine; dječji seksualni turizam; proizvodnja, promicanje i distribucija pornografije koja uključuje djecu; i korištenje djece u seks predstavama (javnim ili privatnim).”⁷¹ Tehnološki napredak, posebice internet i mobilni uređaji olakšavaju seksualnu eksploataciju djece. Trgovci sada mogu upotrebljavati web stranice i društvene mreže za oglašavanje, dogovaranje i prodaju seksualnih usluga maloljetnika klijentima diljem svijeta.⁷²

ii. Prisilni rad

Prema Međunarodnoj organizaciji rada izraz „prisilni ili obavezni rad“ označava svaki rad ili uslugu koja se zahtijeva od neke osobe pod prijetnjom neke kazne ili pod prisilom, a za koji se ta osoba nije prijavila dobrovoljno.⁷³ Korištenje izraza “svaki rad ili usluga” jasno pokazuje da se zabrana prisilnog rada odnosi na sve vrste rada, usluga i zapošljavanja bez obzira na industriju i zanimanje i bez obzira na to je li takav rad legalan i formalne ili nezakonit i neformalne prirode. Također se odnosi na sva ljudska bića bez obzira na dob, spol, podrijetlo i pravni status u zemlji u kojoj se odvija prisilni rad.⁷⁴ „Žrtve trgovanja ljudima uglavnom su iskorištavane za rad u tvornicama, manufakturama, rudnicima, na plantažama, ali i za rad u kućanstvu, dok uvjeti rada mogu biti opasni po život kao što je to rad na opasnim strojevima ili alatima, rad s opasnim kemikalijama, rad pod zemljom ili vodom, rad na ogromnim visinama ili ograničenim prostorima, rad s teškim teretom, rad u nezdravom okruženju poput buke, visoke ili niske temperature.”⁷⁵

⁷⁰ Shelley, L., op. cit. (bilj. 33.) , str. 15.

⁷¹ ILO/IPEC, Commercial sexual exploitation of children and adolescents-the ILO's response, https://www.ilo.org/ipecc/informationresources/WCMS_IPEC_PUB_9150/lang--en/index.htm, 5.10.2022.

⁷² United States Department of Justice, Child sex trafficking, <https://www.justice.gov/criminal-ceos/child-sex-trafficking>, 15.10.2022.

⁷³ Kablar-Sarajlić, Lejla, Trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije, OSCE, Sarajevo, 2011, str. 13.

⁷⁴ Guidelines for the first level of identification of victims of trafficking in Europe, op. cit. (bilj. 67.)

⁷⁵ Božić, Vanda, op. cit. (bilj. 64.) str. 118.

Tvrtke upletene u trgovinu ljudima uživaju veliki profit od eksploatacije žrtava koje ne plaćaju za njihov rad ili ih plaćaju vrlo malo. Osim toga, za njih ne plaćaju zdravstveno i mirovinsko osiguranje, osiguranje za slučaj nesreće i druga socijalna davanja.⁷⁶

Rad u kućanstvu posebna je vrsta prisilnog rada. To je oblik trgovine ljudima koji je izuzetno teško otkriti jer se rad obavlja u privatnim kućama kao naizgled normalan posao a zapravo se koristi kao paravan za iskorištavanje i kontrolu neke osobe, primjerice, dadilje ili kućne pomoćnice. Od žrtve se obično očekuje da radi u nečijem domu i bude dostupna 24 sata dnevno. U trenutku kad njihov dogovoreni posao prijeđe u situaciju u kojoj ne mogu otići svojom voljom, postaje ropstvo.⁷⁷

iii. Trgovina ljudskim organima

Izraz trgovina organima obično se koristi za označavanje niza kriminalnih aktivnosti, uključujući ilegalno vađenje organa od žive ili mrtve osobe te nezakonitu prodaju i presađivanje ljudskih organa.⁷⁸

Ilegalno tržište organima pokreću ponuda i potražnja; oni kojima je potrebna transplantacija organa kupuju organe od siromašnih ljudi ili “brokera” koji prisilno ili prijevarno dolaze do organa.⁷⁹

Žrtve su najčešće zdrave i mlađe osobe iz zemalja u razvoju a primatelji organa su starije, imućnije osobe koje dolaze iz razvijenih zemalja. Ponekad sama žrtva pristaje na prodaju organa i čak primi dogovorenu sumu, međutim takva je “usluga” uvjetovana ekstremnim siromaštvom. Ipak, češći je slučaj da su “donatori” dovedeni u zabludu o iznosu uplate ili uopće ne budu plaćeni. Osim toga, često nisu u potpunosti obaviješteni o prirodi postupka, oporavku i utjecaju takvog zahvata na njihovo zdravlje.⁸⁰

„Što se tiče organa, koji su najčešće objekt crnog tržišta, vjeruje se da bubrezi čine 75% crnog tržišta. Stručnjaci vjeruju da porast oboljenja poput dijabetesa, visokoga krvnog tlaka i srčanih

⁷⁶ Shelley, L., op. cit. (bilj. 33.), str. 40.

⁷⁷ Domestic Servitude-West Yorkshire police, <https://www.westyorkshire.police.uk/advice/modern-slavery/modern-slavery-human-trafficking/domestic-servitude>, 17.10.2022.

⁷⁸ International organ trafficking: In brief, Congressional research service, 2020, <https://sgp.fas.org/crs/row/R46996.pdf>, 7.10.2022.

⁷⁹ Trafficking in human beings: Identification of potential and presumed victims, SPMU Publication Services Vol. 10., 2011., str. 71.

⁸⁰ Ibid.

problema potiče trgovinu.”⁸¹ „Na globalnoj razini zemlja izvoznica organa najčešće je Indija, gdje se organi od lokalnih donatora redovito presađuju strancima.”⁸²

Procjenjuje se da zarada od ilegalne trgovine organima oko 1,5 milijardi dolara svake godine od otprilike 12 tisuća ilegalnih transplantacija.⁸³

iv. Djeca vojnici

Procjenjuje se da otmica i prisilno regrutiranje djece za iskorištavanje u oružanim sukobima pogađa oko 300 000 djece u sukobima diljem svijeta. Problem trgovanja djecom vojnicima najekstremnije je izražen u Africi ali zahvaća i države Bliskog Istoka, Azije i Južne Amerike.⁸⁴ Iskorištavanje djece u vladinim, paravojnim ili pobunjeničkim vojskama nadilazi zadatak nošenja oružja. Djeca služe i kao vojnici, špijuni, kuhari, seksualni robovi i ljudski detektori nagaznih mina.⁸⁵ Već u dobi od sedam i osam godina bivaju oteta i novačena kako bi služili vojsci kao glasnici ili nosači hrane i streljiva. Većina djece vojnika ima između četrnaest i osamnaest godina, no zabilježeno je da su i djeca od samo devet godina korištena za sudjelovanje u borbama.⁸⁶

Iako je većina djece nasilno oteta, neka se dobrovoljno pridružuju pobunjeničkim snagama zbog društvenog ili ekonomskog pritiska, u uvjerenju da će im tako biti pružena hrana i sigurnost ili kako bi osvetili smrt članova svoje obitelji koje su ubile naoružane skupine ili vladine snage.⁸⁷

Prema Palermo Protokolu UN-a radi se o trgovini ljudima bez obzira na način na koji su djeca regrutirana, čak i kada nema obmane ili prijevare. Djeca ne razumiju posljedice svojih postupaka i svoja prava na zdravlje, sigurnost, slobodno kretanje. Sva djeca mlađa od

⁸¹ Beqiri, Fejzi, Trgovanje ljudima u svrhu uklanjanja organa na Kosovu, *Kriminologija & socijalna integracija*, vol. 28, br. 1, 2020, str. 86.

⁸² Ibid. str. 85.

⁸³ Gonzalez J, Garijo I, Sanchez A. Organ Trafficking and Migration: A Bibliometric Analysis of an Untold Story, *International Journal Environmental Research and Public Health*, 2020

⁸⁴ High-Level Expert Meeting on Children and Armed Conflicts, Cote d'Ivoire, UNODC, 2008

⁸⁵ Factheet: Child Soldiers: Coalition to stop the use of child soldiers, UNICEF, 2008

⁸⁶ Valentine, Sandrine, Trafficking of Child Soldiers: Expanding the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict, *New England Journal of International and Comparative Law* 9 (1), 2003., str. 143.

⁸⁷ Arnowitz, A., op. cit. (bilj. 36.), str. 105.

18 godina, bez obzira kako i zašto su se pridružila oružanim snagama, žrtve su trgovine ljudima.⁸⁸

v. Prisilni brakovi

Prisilni brakovi djece sve su češći oblik eksploatacije žrtava trgovine ljudima. To je iskorištavanje djeteta na način da se dijete prisiljava na brak s odraslom osobom ili drugim djetetom.⁸⁹ Takvi su brakovi uobičajeni u zemljama Afrike i Azije. Pojačane migracije rezultirale su porastom istih slučajeva i u Europi.⁹⁰ U našim krajevima, ovakva vrsta eksploatacije zahvaća veliki broj pripadnika Romske zajednice gdje žrtve mogu biti i djevojčice i dječaci.⁹¹

Neke zajednice opravdavaju stupanje djece u brak zbog tradicionalnih i ekonomskih razloga kao što su olakšavanje života i opstanka obitelji, vraćanje određenih dugova jedne obitelji drugoj ili unaprijed dogovoreni brakovi.⁹² Siromaštvo, nedostatak obrazovanja, obiteljsko nasilje plodno su tlo za razvijanje ovakve vrste iskorištavanja djece. Djevojčice koje su žrtve prisilnih brakova pate od većih psihofizičkih posljedica nego žrtve dječaci osobito zbog narušavanja njihovog reproduktivnog zdravlja. Nedostatak fizičke zrelosti i nespremnost tijela za trudnoću može rezultirati smrću djevojaka, komplikacijama tijekom poroda i niskim šansama da će novorođenče preživjeti, a prema dostupnim podacima smrti povezane s trudnoćom vodeći su uzrok smrtnosti djevojaka između 15 i 19 godina diljem svijeta.⁹³ Prisilni brakovi ostavljaju teške posljedice i na žrtvama dječacima koji su zbog toga često prisiljeni napustiti školovanje i obavljati teške poslove kako bi prehranili novu obitelj. Time se zapravo nastavlja začarani krug siromaštva zbog kojeg je i došlo do prisilnog braka.⁹⁴ Teško je predvidjeti koliko djece trenutno živi u prisilnim brakovima. Najveći broj prisilnih dječjih brakova zabilježen je u Bangladešu, gdje je 66% djevojaka stupilo u brak prije

⁸⁸ Ibid., str. 109.

⁸⁹ Božić, Vanda, Forced marriages of children as a form of exploitation of human trafficking victims, <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/eclit/article/view/6521/3430>, 2.10.2022.

⁹⁰ Raboteg-Šarić Z., Bouillet D., Marinović L., Human trafficking in the eyes of the youth in Croatia, International Organizations for Migration, Zagreb, 2007., str. 47.

⁹¹ Božić, Vanda, loc. cit.

⁹² Ibid.

⁹³ Early marriage: Child spouses, Innocenti digest, UNICEF, <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest7e.pdf>, 2.10.2022.

⁹⁴ The sad hidden plight of child grooms, <https://www.thedailybeast.com/the-sad-hidden-plight-of-child-grooms>, 2.10.2022.

osamnaeste godine, a 32% djevojaka prije petnaeste godine života.⁹⁵ Prosječna dob stupanja u brak za djevojčice i dječake iz Nepala jest između šest i osam godina.⁹⁶

vi. Ostali oblici iskorištavanja žrtava trgovine ljudima

„Prosjačenje je jedan od oblika ekonomske eksploatacije ljudi, a među žrtvama prosjačenja najčešće su djeca ili osobe s invaliditetom koje za posebno organiziranu kriminalnu organizaciju prosjače na gradskim prometnicama, na trgovima, u blizini crkava, trgovačkih centara i slično.”⁹⁷

„Ilegalna prodaja djece i novorođenčadi, kao i organiziranje i posredovanje u prodaji bračnim parovima koji ne mogu imati djecu, djelatnost je organiziranog kriminaliteta koja osigurava strahovito veliku dobit. Do ilegalne prodaje tek rođene djece dolazi uglavnom u dva slučaja; prvu situaciju imamo kad roditelji odluče prodati svoje dijete uz određenu novčanu naknadu jer nemaju sredstva za život niti za uzdržavanje djeteta, dok je druga situacija vezana za suradnju kriminalnih organizacija s medicinskim osobljem i liječnicima gdje se tek rođena djeca krađu i proglašavaju umrlima pri porodu.”⁹⁸

Iskorištavanje žrtava za kriminalne aktivnosti manje je poznat oblik trgovine ljudima. Žrtve se prisiljava na aktivnosti koje se smatraju protuzakornitima kao što su proizvodnja, krijumčarenje i prodaja droga, krađa, prijevara i ostali oblici uličnog kriminala.⁹⁹

⁹⁵ Božić, Vanda, loc. cit.

⁹⁶ The sad hidden plight of child grooms, loc. cit.

⁹⁷ Musa, I., op. cit. (bilj. 14.), str. 101.

⁹⁸ Božić, Vanda, op. cit. (bilj. 64.), str. 135.

⁹⁹ Villacampa, C., Torres, N., Human trafficking for criminal exploitation: Effects suffered by victims in their passage through the criminal justice system, *International Review of Victimology*, <https://doi.org/10.1177/0269758018766161>, 15.10.2022.

4. PRAVNI ASPEKT TRGOVANJA LJUDIMA

a. Međunarodno pravo

Međunarodno pravo snažno je oružje u borbi protiv trgovine ljudima. Mnogi međunarodni dokumenti bave se tom materijom a u ovom dijelu rada obradit će se oni važniji koji su odigrali ključnu ulogu u suzbijanju i prevenciji trgovanja ljudima.

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta¹⁰⁰, usvojena rezolucijom 55/25 Opće skupštine 15. studenog 2000. godine glavni je međunarodni instrument u borbi protiv organiziranog kriminala. Otvorena je za potpisivanje državama članica na konferencijama održanim 12. i 15. prosinca 2000. godine u Palermu, a stupila je na snagu 29. rujna 2003. godine. Konvencija je dopunjena s tri protokola, a svaki se tiče specifičnog oblika organiziranog kriminala¹⁰¹: Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, osobito ženama i djecom¹⁰², Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom¹⁰³; i Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama te streljivom.¹⁰⁴

Za trgovinu ljudima najvažniji je Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djecom (u daljnjem tekstu: Protokol) koji je stupio na snagu 25. prosinca 2003. godine. To je prvi međunarodnopravno obvezujući instrument u kojem je definiran pojam trgovanja ljudima. Svrha definiranja bila je olakšati standardizaciju tog pojma u nacionalnim zakonodavstvima koja bi zatim omogućila učinkovitu međunarodnu suradnju u istraživanju i kaznenom progonu trgovanja ljudima.¹⁰⁵ U članku 2 Protokola navedene su njegove tri svrhe, a to su: sprječavanje i borba protiv trgovine ljudima, obraćajući posebnu pozornost na žene i djecu; zaštita i pomoć žrtvama takve trgovine, uz puno

¹⁰⁰ Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 14/02

¹⁰¹ United Nations Convention against transnational organized crime and the Protocols Thereto, <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>, 20.10.2022.

¹⁰² Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, osobito ženama i djecom, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 14/02

¹⁰³ Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 14/02

¹⁰⁴ Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama te streljivom, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 3/2016

¹⁰⁵ United Nations Convention against transnational organized crime and the Protocols thereto, loc. cit.

poštivanje njihovih ljudskih prava; promicanje suradnje među državama kako bi se ispunili ti ciljevi.¹⁰⁶ Dakle, Protokol „priznaje potrebu kombiniranog pristupa koji integrira zaštitu ljudskih prava i pomoć žrtvama, te djelotvornu prevenciju, gonjenje i pravosudnu suradnju.”¹⁰⁷ „Međutim, te su odredbe dosta općenite i ostavljaju državama široki prostor diskrecije pri implementaciji navedenih jamstava. Zbog toga bismo mogli reći da je pristup koji se može nazrijeti u Protokolu dominantno orijentiran na kazneni progon počinitelja, a manje na zaštitu i pomoć žrtvi (perpetrator oriented approach)”.¹⁰⁸ U sprječavanju trgovanja ljudima Protokol obvezuje države članice da kriminaliziraju trgovinu ljudima, provode istragu, kazneno gone i osude trgovce ljudima i poduzimaju efektivne mjere granične kontrole.¹⁰⁹ Nadalje, Protokol traži od država članica da kriminaliziraju i pokušaj počinjenja kaznenog djela trgovine ljudima, sudjelovanje u supočiniteljstvu i organiziranje i poticanje drugih osoba da počinje takvo kazneno djelo.¹¹⁰ Osim toga, države članice moraju u okviru svojih mogućnosti osigurati mjere za zaštitu i pomoć žrtvama, osposobiti službenike za provedbu zakona i graničnu kontrolu, informirati i educirati žrtve i potencijalne žrtve, kao i širu javnost te surađivati međusobno i s organizacijama civilnog društva radi postizanja zajedničkog cilja.¹¹¹

„Do potpunog zaokreta u međunarodnom pravu i potpune afirmacije prava žrtava trgovanja ljudima dolazi tek 2005. godine kada je donesena Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima (u daljnjem tekstu: Konvencija). Tom je Konvencijom afirmirano shvaćanje da trgovanje ljudima nije samo povreda kaznenog prava koja je orijentirana na počinitelja, već se radi o povredi temeljnih ljudskih prava zbog kojeg države imaju pozitivnu obvezu sprječavanja ove pojave i pomoći žrtvama (victim oriented approach).”¹¹² Tri glavna cilja za borbu protiv trgovine ljudima predviđena Konvencijom su: prevencija trgovine ljudima, kazneni progon trgovaca ljudima te zaštita i pomoć žrtvama

¹⁰⁶ Ollus, Natalia, The United Nations Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children: a tool for criminal justice personnel, u: Resource material series no. 62., 2004., str. 22.

¹⁰⁷ Raymond, G., Janice, Vodič kroz UN-ov protokol protiv trgovanja ljudima, https://www.czzr.hr/dokumenti/vodic_un_protokol.pdf, 20.10.2022.

¹⁰⁸ Derenčinović, D., op. cit. (bilj. 5), str. 58.

¹⁰⁹ Ollus, N., op. cit. (bilj. 106), str. 28.

¹¹⁰ Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja osobama, posebno ženama i djecom, op. cit. (bilj. 1.)

¹¹¹ Ollus, N., loc. cit.

¹¹² Derenčinović, D., loc. cit.

trgovine ljudima.¹¹³ Ipak, najveći fokus stavljen je na prava žrtava. Već u preambuli se trgovanje ljudima definira kao povreda ljudskih prava i povreda dostojanstva i integriteta ljudskog bića. Uz to, Konvencija predviđa niz prava za žrtve trgovine ljudima, posebice pravo da budu identificirane kao žrtve, da im se pruži zaštita i pomoć, da im se omogući razdoblje oporavka od najmanje 30 dana te da im se omogući ostvarivanje naknade za pretrpljenu štetu.¹¹⁴

„Pet godina nakon što je Konvencija otvorena za potpisivanje, Europski je sud za ljudska prava presudom u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije potvrdio da je trgovanje ljudima kao povreda temeljnih ljudskih prava sadržano u članku 4. Konvencije Vijeća Europe za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.”¹¹⁵ Time je članak 4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koji propisuje zabranu ropstva i prisilnog rada proširen i na slučajeve trgovanja ljudima.

Druga važnost Konvencije očituje se u tome što je njome uspostavljen neovisni mehanizam nadzora nad provedbom obveza koje nameće. Taj mehanizam čine dva stupa: Skupina stručnjaka za suzbijanje trgovanja ljudima (GRETA) i Odbor stranaka. „GRETA se sastoji od 15 neovisnih i nepristranih stručnjaka iz zemalja potpisnica. Oni dolaze iz raznih područja, imaju različita iskustva (pravni stručnjaci, djelatnici tijela kaznenog progona, psiholozi, liječnici, predstavnici civilnog društva itd.), a odabiru se na temelju njihovog stručnog iskustva u područjima koja pokriva Konvencija.”¹¹⁶ Za prikupljanje relevantnih informacija GRETA se služi raznim metodama; najprije se šalje upitnik vlastima države čija se provedba Konvencije ocjenjuje a zatim se povratne informacije analiziraju. Osim toga, stručnjaci mogu posjećivati zemlje koje se ocjenjuju i na taj način ostvariti neposredni kontakt s relevantnim osobama, institucijama ili nevladinim organizacijama kao i posjetiti mjesta na kojima se pruža pomoć žrtvama trgovine ljudima i imati potpuni uvid u situaciju u određenoj zemlji. Nakon toga izrađuju se izvješća o ocjeni pojedine države koja sadrže analizu stanja o poduzetim mjerama za suzbijanje trgovanja ljudima i prijedloge za jačanje provedbe Konvencije.¹¹⁷ „Drugi stup mehanizma za praćenje, Odbor stranaka, sastoji se od nacionalnih predstavnika država koje su ratificirale Konvenciju. Na temelju izvješća GRETA-e, Odbor stranaka može usvojiti preporuke upućene pojedinima državama, koje se odnose na mjere

¹¹³ UNOCD, Toolkit to combat trafficking in persons, Global programme against trafficking in human beings, New York, 2008., str. 23.

¹¹⁴ About the Convention, Council of Europe, <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/about-the-convention>, 21.10.2022.

¹¹⁵ Derečinović, D., op. cit. (bilj. 5), str. 59.

¹¹⁶ Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima-Mehanizmi za praćenje, <https://rm.coe.int/16805d58be>, 21.10.2022.

¹¹⁷ Ibid.

koje je potrebno poduzeti za provedbu nalaza GRETA-e.”¹¹⁸

Treba napomenuti da Konvencija nije ograničena na države članice Vijeća Europe već države nečlanice i Europska Unija također mogu postati strankama Konvencije.¹¹⁹

Još jedan važni izvor međunarodnog prava koji valja istaknuti i obraditi jest Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća o sprječavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava¹²⁰ (u daljnjem tekstu: Direktiva) koja se primjenjuje od 15. travnja 2001. godine i predstavlja temelj rada Europske unije na suzbijanju trgovine ljudima, a obvezuje sve države članice Europske unije osim Danske. Direktiva „propisuje minimalna zajednička pravila za utvrđivanje kaznenih djela trgovanja ljudima i kažnjavanje počinitelja. Također predviđa mjere za učinkovitije sprječavanje ove pojave i jačanje zaštite žrtava. Definira kaznu zatvora u maksimalnom trajanju koje ne može biti kraća od 5 godina i 10 godina u slučaju otegotnih okolnosti, primjerice ako je kazneno djelo počinjeno nad posebno bespomoćnim žrtvama (kao što su djeca) ili ga je počinila zločinačka organizacija.”¹²¹ Prema Direktivi, žrtve imaju pravo na pomoć u vidu medicinske i psihološke pomoći, smještaja u sklonište i usluga prijevoda i informiranja ali i pravne pomoći kako bi mogli zahtijevati naknadu štete. Takvu pomoć mogu primiti prije, tijekom i nakon kaznenog postupka. U slučaju da su žrtve djeca ili tinejdžeri tada uživaju dodatne mjere a postoji i mogućnost imenovanja skrbnika ili zastupnika.¹²²

Direktiva je zamijenila sljedeća tri instrumenta koji su činili njezin temelj: Okvirnu odluku Vijeća 2002/629/PUP o suzbijanju trgovanja ljudima, okvirnu odluku Vijeća 2001/220/JHA o položaju žrtava u kaznenim postupcima i Direktivu Vijeća 2004/81/EZ od 29. travnja 2004. o dozvoli boravka izdanoj državljanima trećih zemalja koji su žrtve trgovine ljudima ili koji su korišteni za djelovanja kojima se omogućuje nezakonito useljavanje, a koji surađuju s nadležnim tijelima, koja je jedina još uvijek na snazi od ta tri instrumenta.¹²³

Svake dvije godine Europska komisija donosi izvješće o napretku u borbi protiv trgovanja ljudima. Prvo izvješće iz 2016. godine, drugo iz 2018. i treće iz 2020. godine sadrže pregled postignutog napretka i predstavljaju obrasce, izazove i ključna pitanja u rješavanju

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ About the Convention, op. cit. (bilj. 114.)

¹²⁰ Direktiva 2011/36/EU, op. cit. (bilj. 4.)

¹²¹ Sprječavanje i suzbijanje trgovanja ljudima, EUR-lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=LEGISSUM:jl0058>, 22.10.2022.

¹²² Ibid.

¹²³ The European anti-human trafficking legal and policy framework: The Eu's antitrafficking Directive, <https://www.acamstoday.org/the-european-anti-human-trafficking-legal-and-policy-framework-the-eus-anti-trafficking-directive/>, 23.10.2022.

problema trgovanja ljudima.¹²⁴

Europska Komisija je 14. travnja 2021. usvojila novu Strategiju EU-a za borbu protiv trgovanja ljudima 2021-2025, inicijativu koja pruža sveobuhvatni odgovor na trgovanje ljudima-od sprječavanja zločina, zaštite i osnaživanja žrtava do privođenja trgovaca pravdi. Budući da trgovinu ljudima često provode skupine organiziranog kriminala, Strategija za borbu protiv trgovine ljudima usko je povezana sa Strategijom EU-a za borbu protiv organiziranog kriminala 2021-2025.¹²⁵

Postoje i drugi međunarodni instrumenti koji doprinose u borbi protiv trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava. Među instrumentima Ujedinjenih naroda mogu se spomenuti sljedeći: Konvencija o suzbijanju trgovanja osobama i iskorištavanja prostitucije drugih, Konvencija o statusu izbjeglica, Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencija o pravima djeteta, Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji te Konvencije Međunarodne organizacije rada o zabrani prisilnog ili obveznog rada i zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada.¹²⁶ Sve veći broj bilateralnih, regionalnih i međunarodnih ugovora odražava spoznaju da se transnacionalni kriminal mora rješavati kroz međunarodnu suradnju.¹²⁷

b. Regulacija kaznenog djela trgovanja ljudima u RH

„Republika Hrvatska započela je s izgradnjom pravnog sustava suzbijanja trgovanja ljudima 2002. godine ratificiravši Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta iz 2000. godine, Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudi, posebice žena i djece te Protokol protiv trgovanja migranata kopnom, morem i zrakom kojima se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog

¹²⁴ Legal and policy framework, European Commission, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/legal-and-policy-framework_en, 21.10.2022.

¹²⁵ EU strategy on combatting trafficking in Human beings (2021-2025), European Commission, https://home-affairs.ec.europa.eu/news/eu-strategy-combatting-trafficking-human-beings-2021-2025-2021-04-14_en, 21.10.2022.

¹²⁶ Explanatory report to the Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d3812>, 20.10.2022.

¹²⁷ UNOCD, Toolkit to combat trafficking in persons, op. cit. (bilj. 113), str. 7.

organiziranog kriminaliteta.”¹²⁸ „Daljnji važni korak ostvaren je ratifikacijom Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima iz 2005. godine, kao i usklađivanjem s Direktivom 2011/36/EU o prevenciji i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava u procesu pristupanja Hrvatske Europskoj uniji.”¹²⁹

Prije toga, u Kaznenom zakonu iz 1997. godine trgovanje ljudima moglo se podvesti pod članak 175. pod nazivom *Uspostava ropstva i prijevoza robova*: „*Tko kršeći pravila međunarodnoga prava stavi drugoga u ropski ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugoj osobi ili posreduje u kupnji, prodaji ili predaji ovakve osobe ili potiče drugoga da proda svoju slobodu ili slobodu osobe koju uzdržava ili se o njoj brine, kaznit će se zatvorom od jedne godine do deset godina*”. Kvalificirani oblik ovog kaznenog djela odnosio se na situaciju kada su žrtve maloljetne za što je bila predviđena zatvorska kazna od najmanje pet godina.¹³⁰ Osim toga, trgovanje ljudima se moglo podvesti i pod sljedeće članke tadašnjeg Kaznenog zakona: članak 177. *Protuzakonito prebacivanje osoba preko granice*, članak 178. *Međunarodna prostitucija*, članak 195. *Podvođenje* i članak 196. *Iskorištavanje djece i maloljetnih osoba za pornografiju*.¹³¹ „U praksi je takvo nepostojanje jasne definicije zločina trgovanja ljudima dovelo do nedjelotvornosti nadležnih organa (pravosuđa, policije, socijalnih radnika) u prevenciji, istragama i sankcioniranju trgovanja ljudima. Tako su se žrtve trgovanja ljudima često progonile zbog nezakonita ulaska u državu ili zbog međunarodne prostitucije, pri čemu nisu bile identificirane kao žrtve teškog zločina, a ako su i bile prepoznate, opseg i male kazne previđene za kaznena djela pod koja se trgovanje podvodilo rezultirale bi blagim kažnjavanjem trgovaca.”¹³²

Godine 2004. na snagu stupa Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona kako bi se domaće zakonodavstvo uskladilo sa međunarodnim pravnim stečevinama, odnosno Konvencijom Ujedinjenih naroda. Tada se promijenio naziv članka 175. u *Trgovanje ljudima i ropstvo*, a glasio je: „*Tko kršeći pravila međunarodnog prava uporabom sile, ili prijetnjom uporabe sile, prijevarom, otmicom, zlouporabom položaja bespomoćnosti ili ovlasti ili na drugi način vrbuje, kupi, proda, preda, prevozi, prevede, potiče ili posreduje u kupnji, prodaji ili predaji, skriva ili prima osobu radi uspostave ropstva ili njemu sličnog odnosa, prisilnog rada ili služenja, seksualnog iskorištavanja, prostitucije ili nedopuštenog presađivanja*

¹²⁸ Ofak, Lana, Munivrana Vajda, Maja, Preporuke za poboljšanje hrvatskog pravnog okvira i mjera za suzbijanje i prevenciju trgovanja ljudima, u: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, v. 69., 2019, br. 1., str. 60.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Kazneni zakon, NN br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11, 143/12

¹³¹ Kul je kad znash: priručnik za mlade o problematici trgovanja ljudima, Centar za prevenciju, istraživanje i suzbijanje seksualnog nasilja i žensku seksualnost - Ženska soba, Zagreb, 2005., str. 16.

¹³² Ibid.

dijelova ljudskog tijela, ili tko osobu drži u ropstvu ili njemu sličnom odnosu, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina".¹³³ Izmjenama kaznenog zakona 2006. članku 175. tadašnjeg kaznenog zakona dodan je novi stavak koji je inkriminirao uporabu usluga žrtava trgovanja ljudima: „*Tko znajući da je osoba kao žrtva trgovanja ljudima na prisilnom radu ili služenju, seksualnom iskorištavanju, ropstvu ili njemu sličnom odnosu, prostituciji ili nedopuštenom presađivanju dijelova ljudskog tijela, iskoristi njezin položaj ili drugom omogućiti iskorištavanje njezinog položaja, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.*”¹³⁴ Kada je 2011. godine donesen novi Kazneni zakon, kazneno djelo trgovanja ljudima je doživjelo najveće promjene, ujedno i razdvajanje s ropstvom koje sada čini zasebno kazneno djelo. „Oba djela, kada su počinjena u kontekstu širokog ili rasprostranjenog napada, predstavljaju zločin protiv čovječnosti (čl. 91. st. 1. t. 3. KZ-a). Osim toga, u oba je slučaja riječ o najozbiljnijem negiranju slobode koje nadilazi slobodu kretanja...”¹³⁵

U trenutno važećem Kaznenom zakonu iz 2011. trgovanje ljudima sadržano je u posebnoj dijelu, glavi IX. koja nosi naziv *Kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva*, a regulirano je člankom 106.:

(1) tko uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, ili na drugi način vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima osobu ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad osobom radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njezinog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja, uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka ili radi uzimanja dijelova njezinog tijela, ili radi njezinog korištenja u oružanim sukobima ili radi činjenja protupravne radnje, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima dijete, ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad djetetom radi iskorištavanja njegovog radaputem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njegovog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka ili za

¹³³ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN br. 105/04

¹³⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN br. 71/06

¹³⁵ Cvitanović, Leo; Derenčinović, Davor; Turković, Ksenija; Munivrana Vajda, Maja; Dragičević Prtenjača, Marta; Maršavelski, Aleksandar; Roksandić Vidlička, Sunčana, Kazneno pravo: posebni dio, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018, str. 58.

nezakonito posvojenje, ili radi uzimanja dijelova njegovog tijela, ili radi njegovog korištenja u oružanim sukobima.

(3) Ako je kazneno djelo iz stavka 1. ovoga članka počinjeno prema djetetu, ili je kazneno djelo iz stavka 1. ili 2. ovoga članka počinila službena osoba u obavljanju svoje službe, ili je počinjeno u odnosu na veći broj osoba, ili je svjesno doveden u opasnost život jedne ili više osoba,

počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(4) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko znajući da je osoba žrtva trgovanja ljudima koristi njezine usluge koje su rezultat jednog od oblika njezinog iskorištavanja navedenog u stavku 1. i 2. ovoga članka.

(5) Tko s ciljem omogućavanja počinjenja djela iz stavka 1., 2. i 3. ovoga članka zadrži, oduzme, sakrije, ošteti ili uništi putnu ispravu ili ispravu o dokazivanju identiteta druge osobe,

kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(6) Za pokušaj kaznenog djela iz stavka 5. ovoga članka počinitelj će se kazniti.

(7) Pristanak na iskorištavanje same osobe na čiju štetu je trgovanje ljudima počinjeno bez utjecaja je na postojanje tog kaznenog djela.¹³⁶

Kazneno djelo trgovanja ljudima iz članka 106. Kaznenog zakona temelji se na definicijama iz Konvencije Vijeća Europe i Direktive Europske unije 2011/36/EU.

Kazneni zakon nije jedini koji spominje trgovanje ljudima. “Jedan od nužnih preduvjeta za uspješnu borbu protiv trgovanja ljudima je stvaranje odgovarajućeg zakonodavnog okvira za progon počinitelja kaznenog djela trgovanja ljudima te za pružanje pomoći i zaštite žrtvama.”¹³⁷ U Republici Hrvatskoj stvoreni su odgovarajući zakonski okviri koji prate problematiku trgovanja ljudima:

¹³⁶ Kazneni zakon, NN br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21

¹³⁷ Ministarstvo unutarnjih poslova, Kako zakon može zaštititi žrtve trgovanja ljudima, <https://mup.gov.hr/istaknute-teme/nacionalni-programi-planovi-i-projekti/nacionalni-programi-i-planovi/suzbijanje-trgovanja-ljudima/kako-zakon-moze-zastititi-zrtve-trgovanja-ljudima/282030>, 22.10.2022.

- Kazneni zakon (NN 110/97, 27/98, 129/00, 51/01 i 105/04, 84/05, 71/06 i 152/08, 125/11, 144/12)
- Zakon o kaznenom postupku (NN 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 62/03, 58/02, 143/02, 115/06, 152/08)
- Zakon o USKOK-u (NN 88/01, 12/02, 33/05, 48/05, 76/07)
- Zakon o sudovima za mladež (NN 111/97, 27/98, 12/02)
- Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (NN 151/03)
- Zakon o zaštiti svjedoka (NN 163/03)
- Zakon o strancima (NN 79/07, 36/09)
- Zakon o sprečavanju pranja novca (NN 69/97, 106/97, 114/01, 117/03, 142/03, 189/03)
- Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima (NN 178/04)
- Zakon o azilu (NN 79/07, 88/10)
- Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (NN 80/08) ¹³⁸

„Naime, ni nakon ratifikacije UN-ove Konvencije protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta i njezinih protokola, kao ni nakon ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, Hrvatska se nije opredijelila za donošenje jedinstvenog zakona kojim bi na jednom mjestu regulirala sva važna pitanja vezana uz sprječavanje i suzbijanje trgovanja ljudima te zaštitu prava žrtava.”¹³⁹

Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima (u daljnjem tekstu: Nacionalni odbor) osnovan je 2002. godine Odlukom Vlade Republike Hrvatske. Zadaća Nacionalnog odbora jest izrada Nacionalnog Plana za suzbijanje trgovanja ljudima koji zatim donosi Vlada. Od osnivanja Nacionalnog odbora do danas doneseno je pet nacionalnih planova, odnosno četiri plana i jedan program. Posljednji je donesen za razdoblje od 2018.-2021. godine.¹⁴⁰ Planovi obuhvaćaju zakonodavni okvir, pomoć i zaštitu žrtava, prevenciju, obrazovanje, međunarodnu suradnju i koordinaciju aktivnosti.¹⁴¹

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ofak, Munivrana Vajda, op. cit. (bilj. 128.), str. 62.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Kul je kad znash, op. cit. (bilj. 131.), str. 13.

c. Načelo nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima

Razrada načela nekažnjavanja započela je već tijekom samih pregovora o Protokolu Ujedinjenih naroda protiv trgovine ljudima iako sam Protokol ne sadrži izričitu odredbu o tom pitanju. Godine 1999. na četvrtom zasjedanju ad hoc odbora za izradu konvencije za borbu protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, Visoka povjerenica Ujedinjenih naroda za ljudska prava podnijela je neslužbeni prijedlog u kojem je napomenula da se „države stranke trebaju suzdržati od pritvaranja ili kaznenog progona žrtava trgovine ljudima za kaznena djela koja proizlaze iz tog statusa žrtve.”¹⁴²

Visoki povjerenik za ljudska prava Ujedinjenih naroda 2002. godine objavio je Preporučena načela i smjernice o ljudskim pravima i trgovini ljudima. Načelo 7 navodi da: *“Žrtve trgovine ljudima neće biti pritvorene, optužene ili kazneno gonjene zbog nezakonitog ulaska ili boravka u zemljama tranzita i odredišta, ili zbog njihovog sudjelovanja u nezakonitim aktivnostima u mjeri u kojoj je takvo postupanje izravna posljedica njihovog položaja kao žrtve trgovine ljudima.”*¹⁴³ Slično tome, preporuka 4 koja se odnosi na osiguranje odgovarajućeg zakonodavnog okvira predviđa da bi države trebale: *“Osigurati da zakonodavstvo sprječava kazneno gonjenje, pritvaranje ili kažnjavanje žrtava trgovine ljudima zbog nezakonitog ulaska ili boravka ili zbog aktivnosti u koje su uključeni kao izravne posljedice njihove situacije kao žrtve trgovanja ljudima.”*¹⁴⁴

Od 2005. godine ova je ideja prvi put izričito uključena u Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima koja u članku 26. propisuje da: *„Svaka će stranka, u skladu s osnovnim načelima svog pravnog sustava, predvidjeti mogućnost da se žrtvama ne izriču kazne za njihovu umiješanost u nezakonite aktivnosti, u mjeri u kojoj su bile prisiljene na to.”* U obrazloženju (*Explanatory Report*) Konvencije je pojašnjeno na koji način svaka stranka treba omogućiti nekažnjavanje: *„Svaka stranka može u skladu s obvezom iz članka 26., kroz kazneno materijalno ili procesno pravo ili putem drugih mjera omogućiti nekažnjavanje žrtava trgovanja ljudima kada su gore navedeni zakonski uvjeti ispunjeni u skladu s osnovnim*

¹⁴² Non punishment of victims of trafficking, Issue brief 8, ICAT, dostupno na:

https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2020/04/19-10800_ICAT-Issue-Brief-8_Ebook_final.pdf, 20.11.2022.

¹⁴³ Recommended principles and guidelines on human rights and human trafficking, Office of the High Commissioner for human rights, dostupno na:

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Traffickingen.pdf>, 28.11.2022.

¹⁴⁴ Ibid.

načelima svakog nacionalnog pravnog sustava.”¹⁴⁵

Također, članak 8. Direktive EU 2011/36/EU o prevenciji i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti žrtava „... određuje da su države dužne, u skladu sa svojim pravnim sustavom, predvidjeti potrebne mjere kako bi osigurale da nadležna tijela imaju ovlaštenje nepokretanja kaznenog ili prekršajnog postupka ili neizricanja sankcija žrtvama „*trgovanja ljudima za njihovo sudjelovanje u kriminalnim aktivnostima koje su bili prisiljeni počinuti, a što je bila izravna posljedica podvrgavanja bilo kojem obliku trgovanja ljudima.*” Ova je norma pravno obvezujuća za sve zemlje članice Europske Unije pa tako i za Hrvatsku...”¹⁴⁶

„Klauzula nije izričito implementirana u hrvatsko zakonodavstvo, no u situacijama kada žrtve čine kaznena djela ili prekršaje pod djelovanjem sile ili prijetnje, u pravilu neće biti kaznenog djela zbog krajnje nužde (bilo zato što će biti isključena protupravnost bilo zato što neće biti krivnje), odnosno neće biti prekršaja ili će počinitelj biti oslobođen kazne za prekršaj (ako je počinjeno zlo jednako onom koje je prijetilo).”¹⁴⁷

Različiti razlozi podupiru primjenu ovog načela, uključujući zaštitu prava žrtava kako bi im se osigurala potrebna podrška i usluge te izbjeglo njihovo daljnje izlaganje traumi ili viktimizaciji, poticanje žrtava da prijave zločine počinjene nad njima i sudjeluju kao svjedoci u suđenjima protiv trgovaca ljudima bez straha da će i same biti osuđene i održavanje interesa pravde da same žrtve ne budu kažnjene za ponašanje koje inače ne bi počinile.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Council of Europe, Explanatory report to the Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d3812>, 1.12.2022.

¹⁴⁶ Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., i Maršavelski, A., Nekažnjavanje žrtava trgovanja ljudima u hrvatskoj – pravni standard kao fikcija ili stvarnost, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol.53, br. 4, 2016., str. 995.

¹⁴⁷Kul je kad znash, op. cit. (bilj. 131), str. 59.

¹⁴⁸ Non punishment of victims of trafficking, op. cit. (bilj. 142.)

5. ZAKLJUČAK

Globalizacija, svjetske krize, ratovi te sve izraženiji jaz između siromaštva i bogatstva stvaraju plodno tlo za još veću ekspanziju ilegalne industrije trgovine ljudima. Nove tehnologije, posebno uporaba interneta uvelike olakšavaju počinjenje tog kaznenog djela. Vrlo je teško odrediti magnitudu trgovine ljudima i točan broj trenutnih žrtava u svijetu zbog toga što iste pripadaju takozvanoj skrivenoj populaciji, a često ne mogu, odnosno iz straha ili neznanja ne žele potražiti pomoć. Zato je potrebno ulagati u edukaciju policijskih, carinskih, zdravstvenih službenika ali i šire javnost kako bi mogli prepoznati žrtvu trgovine ljudima ako dođu u kontakt s njom. Poseban naglasak mora biti stavljen na prava žrtava kojima je neophodna puna podrška pravnog sustava prije, tijekom i nakon kaznenog postupka. Potrebno im je prvenstveno osigurati smještaj i medicinsku pomoć, a zatim odgovarajuću psihološku pomoć da bi im se omogućila resocijalizacija i povratak u "normalan život" te pravno savjetovanje kako bi ih se upoznalo s njihovim pravima i mogućnostima potraživanja naknade štete. Žrtve se ne smije stigmatizirati ili osuđivati zbog situacije u koju su bili prijevarno uvedeni niti se smije dopustiti njihova sekundarna viktimizacija. Identifikacija i pronalazak počinitelja predstavlja poseban problem. Trgovanje ljudima najčešće je organizirano i financirano od strane organiziranih kriminalnih skupina koje mogu brojati i više stotina članova. Dok je relativno lako otkriti posrednike koji se nalaze na kraju takvog kriminalnog lanca, gotovo je nemoguće detektirati tko su zapravo naručitelji i glavni organizatori takvih djela. Zato je potrebno da međunarodna zajednica uloži još veće napore u suzbijanje organiziranog kriminala općenito. Od ulaska Hrvatske u Europsku uniju bilježi se konstantni rast broja žrtava trgovine ljudima. Iako je Hrvatska još uvijek uglavnom tranzitna zemlja, uočeno je da sve više postaje i zemlja porijekla i zemlja odredišta, pogotovo za žrtve iz jugoistočne Europe i Bliskog Istoka. Zbog toga je upitno koliko će još vremena postojeće zakonsko uređenje biti zadovoljavajuće i potrebno je čim prije krenuti u izgradnju sveobuhvatnog zakonskog okvira i donošenje jedinstvenog pravnog akta kojim će se regulirati sva pitanja vezana uz problem trgovine ljudima. Isto tako, potrebno je predvidjeti i konkretne mjere kojima će se taj zakon sprovesti da ne bi ostao samo mrtvo slovo na papiru. Kakva god politika za suzbijanje trgovine ljudima bila, jasno je da će ovaj fenomen zbog svoje duboke ukorijenjenosti u sve slojeve društva još godinama biti prisutan diljem svijeta. Ljudske migracije događaju se u enormnim razmjerima na globalnoj razini, pa čak i ako samo beskrajno mali dio tih migranata uključuje žrtve trgovine ljudima, broj žrtava ostaje znan. Zakonodavci, aktivisti i mediji moraju svoja politički nabijena stajališta ostaviti po strani i udružiti se kako bi zaštitili sve žrtve koje su uhvaćene u mrežu trgovine ljudima kako bi imale priliku živjeti svoje živote oslobođene od ovog ropstva modernog doba.

6. LITERATURA

1. About the Convention, Council of Europe, <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/about-the-convention>
2. Aronowitz, Alexis A. Human Trafficking, Human Misery: The Global Trade in Human Beings. Westport, Conn., Praeger, 2009
3. Assisting male survivors of human trafficking–Civilian security, democracy and human rights, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/02/Assisting-Male-Survivors-of-Human-Trafficking.pdf>
4. Bajrektarević, Anis H., Trgovina i krijumčarenje ljudima-povezanost s organiziranim kriminalom-međunarodne pravne mjere, Kriminologija i socijalna integracija, vol. 8., br. 1-2, 2000.
5. Belušić, Morana, Doležal, Dalibor, Dvorski, Ivana i Draganja, Martina, Trgovanje ljudima-Kriminologija & socijalna integracija, 14 (2)
6. Beqiri, Fejzi, Trgovanje ljudima u svrhu uklanjanja organa na Kosovu, Kriminologija & socijalna integracija, vol. 28, br. 1, 2020
7. Božić, Vanda, Forced marriages of children as a form of exploitation of human trafficking victims, <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/ecllc/article/view/6521/3430>,
8. Božić, Vanda, Krijumčarenje ljudi i trgovanje ljudima u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i sudskoj praksi (analiza stanja de lege lata uz prijedloge de lege ferenda), u: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci
9. Božić, Vanda, Trgovanje ljudskim organima kao oblik organiziranog kriminaliteta, 2012, doktorska disertacija, Pravni fakultet Zagreb
10. Child Trafficking: The ILO's Response through IPEC, Programme on the Elimination of Child Labour, ILO, 2007.
11. Council of Europe, Explanatory report to the Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d3812>
12. Cvitanović, Leo; Derenčinović, Davor; Turković, Ksenija; Munivrana Vajda, Maja; Dragičević Prtenjača, Marta; Maršavelski, Aleksandar; Rokсандić Vidlička, Sunčana, Kazneno pravo: posebni dio, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018
13. Derenčinović, Davor, Nisu na prodaju–o pravima žrtava trgovanja ljudima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije, u: Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 2010.

14. Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamijeni Okvirne odluke Vijeća 2002/629/PUP
15. Doležal, Dalibor, Prevencija trgovanja ljudima, u: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2007
16. Domestic Servitude-West Yorkshire police,
<https://www.westyorkshire.police.uk/advice/modern-slavery/modern-slavery-human-trafficking/domestic-servitude>
17. Early marriage: Child spouses, Innocenti digest, UNICEF, <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest7e.pdf>
18. Europol, Situation report-trafficking in human beings in the EU,no.765175, 2016, str. 22.,
https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/thb_situational_report_-_europol.pdf
19. EU strategy on combatting trafficking in Human beings (2021-2025), European Comission,
https://home-affairs.ec.europa.eu/news/eu-strategy-combatting-trafficking-human-beings-2021-2025-2021-04-14_en
20. Explanatory report to the Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings,
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d3812>
21. Factcheet: Child Soldiers: Coalition to stop the use of child soldiers, UNICEF, 2008
22. Factsheet: Child trafficking, UNICEF,
<http://www.unicef.org/protection/files/ipuglobaltrafficking.pdf>, 20.9.2022.
23. First Aid Kit for use by Law Enforcement First Responders in Addressing Human Trafficking, UNODC, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/First-Aid-Kit/First_Aid_Kit_-_Booklet_eng.pdf
24. Global programme against trafficking in human beings, Human Smuggling and Trafficking: a desk review on the trafficking in woman from the Philippines,
https://www.unodc.org/pdf/crime/trafficking/RA_UNICRI.pdf
25. Global report on trafficking in persons 2018, UNODC Research,
https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2019/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf
26. Global report on trafficking in persons 2020, UNODC,
https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLOTiP_2020_15jan_web.pdf
27. Gluić S., Suzbijanje krijumčarenja i trgovanja ljudima-priručnik za graničnu policiju, Međunarodna organizacija za migracije, Zagreb, 2007.
28. Gonzalez J, Garijo I, Sanchez A. Organ Trafficking and Migration: A Bibliometric Analysis of an Untold Story, International Journal Environmental Research and Public Health,2020

29. Gould, Hannah, End trafficking-What fuels human trafficking?, January 2017, preuzeto sa: <https://www.unicefusa.org/stories/what-fuels-human-trafficking/31692>
30. Guidelines for the first level of identification of victims of trafficking in Europe, 2013, https://www.renate-europe.net/wp-content/uploads/2013/12/2014.11_identification_1_GUIDELINES.pdf
31. High-Level Expert Meeting on Children and Armed Conflicts, Cote d'Ivoire, UNODC, 2008
32. Identifikacija žrtava trgovanja ljudima u zemljama tranzita i odredišta u Europi-praktične smjernice za djelatnike na terenu, Hrvatski crveni križ, dostupno na: <https://trafficking-response.org/wp-content/uploads/2019/01/The-identification-of-victims-of-human-trafficking-in-transit-and-destination-countries-in-Europe-C.pdf>
33. ILO/IPEC, Commercial sexual exploitation of children and adolescents-the ILO's response, https://www.ilo.org/ipec/Informationresources/WCMS_IPEC_PUB_9150/lang--en/index.htm
34. International organ trafficking: In brief, Congressional research service, 2020, <https://sgp.fas.org/crs/row/R46996.pdf>
35. Kazneni zakon, NN br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11, 143/12
36. Kazneni zakon, NN br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21
37. Kablar-Sarajlić, Lejla, Trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije, OSCE, Sarajevo, 2011
38. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 14/02
39. Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima-Mehanizmi za praćenje, <https://rm.coe.int/16805d58be>
40. Kovčo Vukadin, Irma, Suzbijanje trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja: za internu uporabu, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2004.
41. Kovčo Vukadin I. , Jelenić D.: Trgovanje ljudima: kriminološki i kaznenopravni aspekt, Hrvatski ljetopis za kazeno pravo i praksu (Zagreb), vol. 10, broj 2/2003
42. Kul je kad znash: priručnik za mlade o problematici trgovanja ljudima, Centar za prevenciju, istraživanje i suzbijanje seksualnog nasilja i žensku seksualnost - Ženska soba, Zagreb, 2005.
43. Legal and policy framework, European Commission, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/legal-and-policy-framework_en
44. Matak, Š. i Vargek, A. (2012). Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima?. Pravnika, 46 (92)
45. Miko, FT., Trafficking in women and children: The US and international response, CRS report for congress, 2001, preuzeto sa: https://www.everycrsreport.com/files/20010801_RL30545_18350f9e73685f6041b54b4f929553d7088849d9.pdf

46. Milković, Iva, Trgovina ljudima kao najteži oblik kršenja ljudskih prava, u: Zbornik radova Pravnog Fakulteta u Splitu, 2020
47. Ministarstvo unutarnjih poslova, Kako zakon može zaštititi žrtve trgovanja ljudima, <https://mup.gov.hr/istaknute-teme/nacionalni-programi-planovi-i-projekti/nacionalni-programi-i-planovi/suzbijanje-trgovanja-ljudima/kako-zakon-moze-zastititi-zrtve-trgovanja-ljudima/282030>
48. Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., i Maršavelski, A., Nekažnjavanje žrtava trgovanja ljudima u hrvatskoj – pravni standard kao fikcija ili stvarnost, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol.53, br. 4, 2016
49. Musa, Irena, Trgovina ljudima-ropstvo 21. stoljeća, u: Hum, vol. 12, br. 17. - 18., 2017
50. Newman, Graeme R.: The Exploitation of Trafficked Women. U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, Problem-Oriented Guides for Police Problem-Specific Guides Series,no. 38., 2003., preuzeto sa: <https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-w0763-pub.pdf>
51. Non punishment of victims of trafficking, Issue brief 8, ICAT, dostupno na: https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2020/04/19-10800_ICAT-Issue-Brief-8_Ebook_final.pdf
52. Obradović, Vladimir, Trgovanje ženama i djevojkama u svrhu seksualnog iskorištavanja u BiH, Policija i sigurnost, 15., br. 5-6, 2006.
53. Ofak, Lana, Munivrana Vajda, Maja, Preporuke za poboljšanje hrvatskog pravnog okvira i mjera za suzbijanje i prevenciju trgovanja ljudima, u: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, v. 69., 2019, br. 1.
54. Ollus, Natalia, The United Nations Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especiallz women and children: a tool for criminal justice personell, u: Resource material series no. 62., 2004.
55. Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, osobito ženama i djecom, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 14/02
56. Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 14/02
57. Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama te streljivom, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 3/2016
58. Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja osobama, posebno ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, (Narodne novine, međunarodni ugovori, 14/02, 11/04)
59. Push And Pull Factors That Perpetuate Human Trafficking, Edubirdie, <https://edubirdie.com/examples/push-and-pull-factors-that-perpetuate-human-trafficking/>
60. Raboteg-Šarić Z., Bouillet D., Marinović L., Human trafficking in the eyes of the youth in Croatia,International Organizations for Migration, Zagreb, 2007.

61. Raymond, G., Janice, Vodič kroz UN-ov protokol protiv trgovanja ljudima, https://www.czzzr.hr/dokumenti/vodic_un_protokol.pdf
62. Recommended principles and guidelines on human rights and human trafficking, Office of the High Commissioner for human rights, dostupno na: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Traffickingen.pdf>
63. Rizmo S., Tahirović S., Priručnik za službenike zaposlene u tužilaštvu, policiji, socijalnim i zdravstvenim institucijama i zaštita djece od trgovine ljudima, Ured državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije u BiH – Save the Children Norway Regionalna kancelarija za JI Europu, Sarajevo, 2007.
64. Shelley, L., Human Trafficking: A Global Perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
65. Somade, J., Bacha bazi: Afghanistan's darkest secret, https://en.wikipedia.org/wiki/Bacha_bazi
66. Sprječavanje i suzbijanje trgovanja ljudima, EUR-lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=LEGISSUM:j10058>
67. Stover E., Flercher L., Bales K.: Hidden Slaves: Forced Labor in the United States, 2004., <https://escholarship.org/uc/item/4jn4j0qg>
68. Surtees, Rebecca, Child Trafficking in Southeastern Europe: Different Forms of Trafficking and Alternative Interventions, Tulane Journal of International and Comparative Law 14, 2006.
69. The European anti-human trafficking legal and policy framework: The Eu's antitrafficking Directive, <https://www.acamstoday.org/the-european-anti-human-trafficking-legal-and-policy-framework-the-eus-anti-trafficking-directive/>
70. The sad hidden plight of child grooms, <https://www.thedailybeast.com/the-sad-hidden-plight-of-child-grooms>
71. Trafficking in children, International Labour Organisation, <https://www.ilo.org/ipecc/areas/Traffickingofchildren/lang--en/index.htm>
72. Trafficking in human beings: Identification of potential and presumed victims, SPMU Publication Services Vol. 10., 2011.
73. Trafficking in Men for Labour Exploitation: Ukraine, the Republic of Belarus, the Republic of Moldova", IOM, 2016., https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/press_release/file/IOM-Ukraine-Trafficking-in-Men-for-Labour-Exploitation.pdf
74. Trafficking Violates the Entire Spectrum of Children's Rights, The State of the World's Children, UNICEF, <http://www.unicef.org/sowc06/profiles/trafficking.php>
75. The Human Smuggling and Trafficking Center FACT SHEET: Distinctions between human smuggling and human trafficking, <https://www.criminaljustice.ny.gov/ops/training/bcpo/smugglingvstraffickingguide.pdf>

76. The Human Smuggling and Trafficking Center FACT SHEET: Human trafficking vs. human smuggling, <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/226276.pdf>
77. United Nations Convention against transnational organized crime and the Protocols Thereto, <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>
78. UNOCD, Toolkit to combat trafficking in persons, Global programme against trafficking in human beings, New York, 2008.
79. Valentine, Sandrine, Trafficking of Child Soldiers: Expanding the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict, New England Journal of International and Comparative Law 9 (1), 2003.
80. Veber, S., Košić, Z., Obilježja trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj. Policija i sigurnost, 20 (2), 2011
81. Villacampa, C., Torres, N., Human trafficking for criminal exploitation: Effects suffered by victims in their passage through the criminal justice system, International Review of Victimology, <https://doi.org/10.1177/0269758018766161>
82. Wyler Sun, Liana, Siskin, Alison, Trafficking in persons: U.S. policy and issues for congress, Congressional research service, 2013., preuzeto sa: <https://sgp.fas.org/crs/row/RL34317.pdf>
83. Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN br. 71/06
84. Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN br. 105/04
85. Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, NN Međunarodni ugovori, br. 7/07